⚡ MPSCTODAY.COM ⚡

महाराष्ट्राचे अग्रगण्य स्पर्धा परीक्षा व्यासपीठ & Telegram: @mpsctoday_quiz_bot

★ SUBJECT SPECIAL EDITION — POLITY & PANCHAYAT RAJ ★

भारतीय राज्यव्यवस्था व पंचायतराज — संपूर्ण MPSC प्रश्नसंच (2011–2026)

राज्यसेवा पूर्व व संयुक्त गट ब आणि क परीक्षांतील सर्व प्रश्नांचे कलमनिहाय व घटकनिहाय संकलन

790+	15	१००% मोफत
निवडक वस्तुनिष्ठ प्रश्न	मुख्य विषय संच	सराव ई-बुक प्रत

उद्दिष्टित परीक्षा (TARGET EXAMS)

Rajyaseva Prelims + Combine Group B & C Prelims

प्रकाशक : MPSC Today Digital Academy | टेलिग्राम चॅनेल : @mpsctoday_quiz_bot

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (MPSC) — परीक्षा पद्धती व गुणदान योजना

स्पर्धा परीक्षा पूर्व व मुख्य परीक्षा विश्लेषण संच

प्रस्तुत प्रश्नसंचामध्ये महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (MPSC) तसेच इतर राज्यस्तरीय परीक्षांचे (गट-ब, गट-क, राज्यसेवा, सरळसेवा) मागील वर्षांचे वस्तुनिष्ठ प्रश्न घटकनिहाय (Topic-wise) व कालक्रमानुसार (Chronological) समाविष्ट करण्यात आले आहेत. प्रत्येक घटकाचा सराव करताना आयोगाच्या बदलत्या काठिण्यपातळीचे अचूक आकलन होण्यासाठी हा संच मार्गदर्शक ठरेल.

१. नकारात्मक गुणदान पद्धती (Negative Marking Scheme)

परीक्षेचे नाव	प्रश्नांची संख्या	एकूण गुण	ऋण गुण (Negative Marking)
MPSC अराजपत्रित गट-ब व गट-क संयुक्त पूर्व	१०० प्रश्न	१०० गुण	**१/४ (२५%) वजा**
MPSC राज्यसेवा (नागरी सेवा) पूर्व	Paper-I: १०० प्रश्न Paper-II: ८० प्रश्न	२०० गुण २०० गुण (Qualifying 33%)	**१/४ (२५%) वजा**
महाराष्ट्र पोलीस भरती / जिल्हा परिषद	१०० प्रश्न	१०० गुण	**ऋण गुण पद्धत नाही**

२. घटकनिहाय अभ्यास रणनीती (Smart Preparation Strategy)

⚡ कालक्रमानुसार सराव

या पुस्तकात प्रत्येक घटकातील प्रश्न सुरुवातीला जुन्या वर्षांपासून चालू वर्षांपर्यंत मांडले आहेत, ज्यामुळे संकल्पना आणि प्रश्नांचे स्वरूप कसे बदलले हे स्पष्ट समजते.

🎯 अचूक उत्तरसूची पडताळणी

प्रत्येक घटकाअखेर स्वतंत्र उत्तरसूची देण्यात आली आहे. सराव करताना त्वरित उत्तर न पाहता स्वतः सोडवून नंतरच गुण मोजावेत.

टीप: सर्व प्रश्नांची उत्तरे आयोगाच्या अधिकृत अंतिम उत्तरतालिकेनुसार (Final Answer Key) प्रमाणित केलेली आहेत. अधिक सराव संच, टेस्ट सिरीज व चालू घडामोडींसाठी **mpsctoday.com** संकेतस्थळाला भेट द्या.

अनुक्रमणिका (Table of Contents)

MPSC संयुक्त गट-ब व गट-क पूर्व परीक्षा परिपूर्ण संकलन

अ.क्र.	घटक / विषयाचे नाव	प्रश्न संख्या	पृष्ठ क्र.
1	**घटनेची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी व निर्मिती प्रक्रिया** विषय : भारतीय राज्यघटना	54	4
2	**राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये व स्त्रोत** विषय : भारतीय राज्यघटना	34	13
3	**सरनामा / प्रस्तावना (Preamble)** विषय : भारतीय राज्यघटना	21	19
4	**संघराज्य व त्याचे क्षेत्र आणि नागरिकत्व** विषय : भारतीय राज्यघटना	44	23
5	**मूलभूत हक्क (कलम १२ ते ३५)** विषय : भारतीय राज्यघटना	64	30
6	**राज्य धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे व मूलभूत कर्तव्ये** विषय : भारतीय राज्यघटना	54	40
7	**घटनादुरुस्ती व मूलभूत संरचना सिद्धांत** विषय : भारतीय राज्यघटना	37	49
8	**केंद्र सरकार — राष्ट्रपती, उपराष्ट्रपती, पंतप्रधान व मंत्रिमंडळ** विषय : भारतीय राज्यघटना	64	56
9	**संसद व संसदीय समित्या** विषय : भारतीय राज्यघटना	59	65
10	**राज्य सरकार — राज्यपाल, मुख्यमंत्री व राज्य विधिमंडळ** विषय : भारतीय राज्यघटना	54	74
11	**न्यायव्यवस्था — सर्वोच्च न्यायालय व उच्च न्यायालये** विषय : भारतीय राज्यघटना	49	82
12	**केंद्र-राज्य संबंध व आणीबाणी विषयक तरतुदी** विषय : भारतीय राज्यघटना	44	89
13	**घटनात्मक व वैधानिक संस्था / आयोग** विषय : भारतीय राज्यघटना	74	96
14	**स्थानिक स्वराज्य संस्था — पंचायतराज व नागरी संस्था** विषय : भारतीय राज्यघटना	74	107
15	**महत्त्वाची कलमे, परिशिष्टे व राजकीय पक्ष / पक्षांतरबंदी** विषय : भारतीय राज्यघटना	64	118

घटक क्रमांक 1

घटनेची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी व निर्मिती प्रक्रिया

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 54

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

दिल्ली शहरास नॅशनल कॅपिटल टेरिटरीचा दर्जा कोणत्या घटनादुरुस्तीद्वारे प्राप्त झाला?

(१) 61 (२) 69 (३) 65 (४) 71

स्पष्टीकरण: दिल्ली शहरास राष्ट्रीय राजधानी प्रदेश (National Capital Territory) म्हणून दर्जा देणारी 69 वी घटनादुरुस्ती 1991 मध्ये करण्यात आली.

प्र. 2.

भारतीय संविधान हे भारतीय जनतेच्या इच्छेनुसार असेल असे कोणी म्हटले.

(१) महात्मा गांधी (२) पंडित नेहरू
(३) मानवेंद्रनाथ राय (४) डॉ आंबेडकर

स्पष्टीकरण: पंडित जवाहरलाल नेहरू यांनी संविधान सभेच्या कामकाजादरम्यान असे म्हटले होते की, 'हे संविधान भारतीय जनतेच्या इच्छेनुसार असेल.'

प्र. 3.

भारताच्या राष्ट्रीय ध्वज समितीचे अध्यक्ष होते ?

(१) डॉ. राजेंद्र प्रसाद (२) डॉ. बी. आर. आंबेडकर
(३) जे. बी. कृपलानी (४) सरदार वल्लभभाई पटेल

स्पष्टीकरण: भारताच्या राष्ट्रीय ध्वज समितीचे अध्यक्ष डॉ. राजेंद्र प्रसाद होते. या समितीची स्थापना २३ जून १९४७ रोजी झाली.

प्र. 4.

भारत- पाकिस्तान फाळणीनंतर डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर संविधान सभेवर खालीलपैकी कोणत्या प्रांतातून निवडून आले होते.

(१) पश्चिम बंगाल (२) संयुक्त प्रांत. (३) मध्य प्रांत. (४) बॉंबे प्रांत.

स्पष्टीकरण: डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे भारत-पाकिस्तान फाळणीनंतर संविधान सभेवर मध्य प्रांतातून (Central Provinces) निवडून आले होते. फाळणीपूर्वी ते बंगाल प्रांतातून निवडून आले होते, परंतु फाळणीनंतर तेथील जागा रिक्त झाल्याने त्यांना मध्य प्रांतातून पुन्हा संधी मिळाली.

प्र. 5.

भारतीय दंड संहीतेचा निर्माता कोण आहे?

(१) लॉर्ड मॅकाले (२) लॉर्ड कर्झन (३) लॉर्ड आर्यविन (४) माऊंटबॅटन

स्पष्टीकरण: भारतीय दंड संहितेचा (Indian Penal Code) मसुदा लॉर्ड मॅकाले यांच्या अध्यक्षतेखालील पहिल्या भारतीय कायदा आयोगाने तयार केला होता.

प्र. 6.

भारतीय राज्यघटनेच्या मसुदा समितीचे खालीलपैकी कोण सदस्य होते?

(१) वल्लभभाई पटेल. (२) जवाहरलाल नेहरू.
(३) अल्लादी कृष्णस्वामी अय्यर. (४) डॉ. राजेंद्र प्रसाद.

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या मसुदा समितीचे सदस्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर (अध्यक्ष), एन. गोपाळस्वामी अय्यंगार, अल्लादी कृष्णस्वामी अय्यर, के. एम. मुन्शी, एस. एन. सिन्हा, बी. एल. मित्तल आणि डी. पी. खेतान होते. त्यामुळे अल्लादी कृष्णस्वामी अय्यर हे सदस्य होते.

प्र. 7.

मसुदा समितीची रचना ..... अशी होती ?

(१) अध्यक्ष + 7 सदस्य
(२) अध्यक्ष + 9 सदस्य
(३) अध्यक्ष + 6 सदस्य
(४) अध्यक्ष + 8 सदस्य

स्पष्टीकरण: मसुदा समितीमध्ये एक अध्यक्ष आणि सहा सदस्य होते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे अध्यक्ष होते आणि इतर सहा सदस्य होते.

प्र. 8.

भारतीय घटना समितीचे उपाध्यक्ष कोण होते ?

(१) एच.सी.मुखर्जी
(२) डॉ.राजेंद्र प्रसाद
(३) डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर
(४) यापैकी नाही.

स्पष्टीकरण: भारतीय घटना समितीचे उपाध्यक्ष म्हणून एच.सी.मुखर्जी यांची निवड करण्यात आली होती. डॉ.राजेंद्र प्रसाद हे अध्यक्ष होते.

प्र. 9.

खालीलपैकी कोण भारताच्या घटना समितीचे सदस्य नव्हते.

(१) जवाहरलाल नेहरू (२) वल्लभ भाई पटेल (३) महात्मा गांधी (४) लियाकत अली

स्पष्टीकरण: महात्मा गांधी हे भारतीय घटना समितीचे सदस्य नव्हते. ते भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचे प्रमुख नेते होते, परंतु त्यांनी घटना समितीच्या कामकाजात थेट भाग घेतला नाही.

प्र. 10.

खालीलपैकी कोणाचा भारताच्या घटना समितीत समावेश नव्हता.

(१) डॉ राजेंद्र प्रसाद
(२) मोहम्मद अली जिना
(३) मौलाना आझाद
(४) एस राधाकृष्णन

स्पष्टीकरण: मोहम्मद अली जिना हे भारतीय घटना समितीचे सदस्य नव्हते, कारण ते पाकिस्तानच्या निर्मितीच्या बाजूने होते आणि त्यांनी घटना समितीच्या कामकाजात भाग घेतला नाही. डॉ. राजेंद्र प्रसाद, मौलाना आझाद आणि एस. राधाकृष्णन हे घटना समितीचे सदस्य होते.

प्र. 11.

भारताच्या घटना समितीचे अध्यक्ष कोण होते.

(१) डॉ आंबेडकर
(२) डॉ राजेंद्र प्रसाद
(३) मनमोहन सिंग
(४) पंडित जवाहलाल नेहरू

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधान सभेचे अध्यक्ष डॉ. राजेंद्र प्रसाद होते. संविधान सभेने २६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी संविधान स्वीकारले.

प्र. 12.

दि. 20 ऑगस्ट 1917 ची सुधारणा घोषणा काय म्हणून ओळखली जाते ?

(१) माँटेक्यू विधान (२) मोर्ले घोषणा (३) मिंटो घोषणा (४) चेम्सफोर्ड विधान

स्पष्टीकरण: 0 ऑगस्ट 1917 रोजी ब्रिटिश सरकारने भारतीय प्रशासनात भारतीयांचा सहभाग वाढवण्यासाठी एक घोषणा केली, जी 'माँटेग्यू घोषणा' म्हणून ओळखली जाते. या घोषणेने भारताच्या प्रशासनात भारतीयांचा सहभाग वाढवण्याचे ध्येय ठेवले.

प्र. 13.

बंगालचे जनरल गव्हर्नर खालीलपैकी कोणत्या कायद्यामुळे भारताचे गव्हर्नर जनरल झाले ?

(१) रेग्युलेटरी कायदा
(२) भारत पिट्स कायदा
(३) चार्टर कायदा 1793
(४) चार्टर कायदा 1833

स्पष्टीकरण: चार्टर कायदा १८३३ नुसार बंगालच्या गव्हर्नर जनरलचे पद हे भारताचे गव्हर्नर जनरल असे करण्यात आले. या कायद्याने गव्हर्नर जनरलला संपूर्ण ब्रिटिश भारतातील प्रशासकीय अधिकार दिले.

प्र. 14.

खालीलपैकी कोणत्या कायद्यात वा योजनेत अस्पृश्यांसाठी स्वतंत्र मतदार संघ तयार करण्याची तरतूद होती

(१) 935 चा सुधारणा कायदा
(२) रॅम्से-मॅकडोनाल्ड निवाडा
(३) वेव्हेल योजना
(४) माँटेग्यू-चेम्सफोर्ड कायदा

स्पष्टीकरण: रॅम्से-मॅकडोनाल्ड निवाड्यामध्ये (साम्प्रदायिक निवाडा) अस्पृश्य लोकांसाठी स्वतंत्र मतदार संघांची तरतूद होती, ज्याला डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्वीकारले होते.

प्र. 15.

खालीलपैकी कोणत्या वर्षीचा कायदा मोर्ले-मिंटो सुधारणा कायदा या नावाने देखील ओळखला जातो

(१) 909 **(२)** 919 **(३)** 935 **(४)** 947

स्पष्टीकरण: मोर्ले-मिंटो सुधारणा कायदा हा १९०९ साली संमत झाला. या कायद्याने भारतीय प्रशासनात भारतीयांचा सहभाग वाढवला आणि मुस्लिमांसाठी स्वतंत्र मतदारसंघ निर्माण केले.

प्र. 16.

स्वतंत्र भारताचे पहिले कायदामंत्री कोण होते. ?

(१) सरदार वल्लभाई पटेल
(२) मौलाना अब्दुल कलाम आझाद
(३) डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर
(४) डॉक्टर बाबू राजेंद्र प्रसाद

स्पष्टीकरण: डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर हे स्वतंत्र भारताचे पहिले कायदामंत्री होते आणि त्यांनी भारतीय राज्यघटनेच्या निर्मितीमध्ये महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली.

प्र. 17.

भारताला सार्वभौमत्व कधी प्राप्त झाले. ?

(१) 6 जानेवारी 1950
(२) 5 ऑगस्ट 1947
(३) 6 नोव्हेंबर 1950
(४) 5 ऑगस्ट 1959

स्पष्टीकरण: भारताला १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी स्वातंत्र्य मिळाले, ज्यामुळे देशाला सार्वभौमत्व प्राप्त झाले. २६ जानेवारी १९५० रोजी भारतीय संविधान लागू झाले.

प्र. 18.

घटनासमितीतील कार्यपद्धती नियम समिती चे अध्यक्ष कोण होते ?

(१) राजेंद्र प्रसाद **(२)** SVP **(३)** नेहरू **(४)** मुन्शी

स्पष्टीकरण: घटनासमितीतील कार्यपद्धती नियम समितीचे अध्यक्ष डॉ. राजेंद्र प्रसाद होते. त्यांनी २१ जानेवारी १९४७ रोजी समितीच्या कामकाजाला सुरुवात केली.

प्र. 19.

खालीलपैकी कोणती व्यक्ती भारतीय संविधान मसुदा समितीचे सदस्य नव्हती

(१) डॉ.के.एम.मुंन्शी
(२) पंडित जवाहरलाल नेहरू
(३) एन.गोपालस्वामी अय्यंगार
(४) श्री.डी.पी.खैतन

स्पष्टीकरण: पंडित जवाहरलाल नेहरू हे भारतीय संविधान मसुदा समितीचे सदस्य नव्हते, तर ते केंद्रीय मंत्रिमंडळ आणि संघराज्य अधिकार समितीचे सदस्य होते. मसुदा समितीचे अध्यक्ष डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर होते.

प्र. 20.

घटना समिती मधील विविध समुदायाचे प्रतिनिधित्व यासंदर्भात अयोग्य जोडी ओळखा?

(१) सर्वसाधारण -210 सदस्य
(२) मुस्लिम- 73 सदस्य
(३) शिख - 4 सदस्य
(४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: घटना समितीमध्ये मुस्लिम समुदायाचे प्रतिनिधित्व 73 सदस्य, शिख समुदायाचे 4 सदस्य आणि सर्वसाधारण (हिंदू) समुदायाचे 210 सदस्य होते. त्यामुळे दिलेली सर्व विधाने योग्य आहेत आणि कोणतीही अयोग्य जोडी नाही.

प्र. 21.

कॅबिनेट मिशन ने घटना समितीच्या निवडणुकीसाठी ब्रिटिश भारतातील मतदार संघाचे पुढील कोणते प्रकार केले होते

(१) सर्व साधारण **(२)** मुस्लिम **(३)** शीख **(४)** वरील सर्व

स्पष्टीकरण: कॅबिनेट मिशनने घटना समितीच्या निवडणुकीसाठी ब्रिटिश भारतातील मतदार संघांचे सर्व साधारण, मुस्लिम आणि शीख असे तीन प्रकार केले होते.

प्र. 22.

कायदा दिन

(१) 6 मे **(२)** 6 जुलै **(३)** 6 नोव्हेंबर **(४)** 6 डिसेंबर

स्पष्टीकरण: भारतामध्ये २६ नोव्हेंबर हा दिवस 'संविधान दिन' म्हणून साजरा केला जातो, कारण याच दिवशी भारतीय संविधान स्वीकारले गेले. याला 'कायदा दिन' असेही म्हणतात.

प्र. 23.

खालीलपैकी कोणाचा भारताचा घटना समितीमध्ये समावेश नव्हता?

(१) पंडित जवाहरलाल नेहरू **(२)** बॅ.महंमदअली जीना

(३) वल्लभभाई पटेल **(४)** यापैकी एकही नाही

स्पष्टीकरण: बॅरिस्टर महंमदअली जिना हे भारतीय घटना समितीचे सदस्य नव्हते. ते पाकिस्तानच्या निर्मितीचे प्रमुख नेते होते आणि त्यांनी घटना समितीच्या कामकाजात भाग घेतला नाही.

प्र. 24.

भारताच्या घटना समितीच्या मसुदा समितीचे अध्यक्ष कोण होते?

(१) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **(२)** डॉ. राजेंद्र प्रसाद

(३) पंडीत नेहरू **(४)** यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधान मसुदा समितीचे अध्यक्ष डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर होते. या समितीने भारतीय संविधानाचा मसुदा तयार केला.

प्र. 25.

असहकार चळवळीत दोषी म्हणून गांधींना कोणत्या कलमाने राजद्रोहाच्या आरोपात सहा वर्षे शिक्षा दिली?

(१) 24 अ **(२)** 48 अ **(३)** 23 ब **(४)** 21अ

स्पष्टीकरण: महात्मा गांधींना असहकार चळवळीदरम्यान ब्रिटिश सरकारने राजद्रोहाच्या आरोपाखाली कलम १२१ (अ) अंतर्गत अटक केली आणि सहा वर्षांच्या कारावासाची शिक्षा सुनावली.

प्र. 26.

भारतीय राज्यघटना समितीच्या घटनात्मक सल्लागार कोण होते ?

(१) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **(२)** डॉ. राजेंद्र प्रसाद

(३) बी. एन. राव **(४)** श्री अय्यर

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटना समितीचे घटनात्मक सल्लागार बी. एन. राव (बेनगल नरसिंह राव) हे होते. त्यांनी राज्यघटनेचा मसुदा तयार करण्यात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली.

प्र. 27.

महात्मा गांधीजींनी कोणत्या कायद्याला /सुधारणांना 'आमचा सर्वनाश केला' असे म्हटले?

(१) 910 भारतीय वृत्तपत्र कायदा **(२)** 935 भारत सरकार कायदा

(३) मॉंटेग्यू-चेम्सफर्ड सुधारणा **(४)** मार्ले-मिंटो सुधारणा

स्पष्टीकरण: महात्मा गांधीजींनी भारत सरकार कायदा, १९३५ ला 'आमचा सर्वनाश करणारा कायदा' असे म्हटले कारण त्यांना वाटले की हा कायदा भारतीय जनतेच्या आकांक्षा पूर्ण करत नाही आणि ब्रिटिश सत्तेला अधिक बळकट करतो.

प्र. 28.

संविधान सभेची पहिली बैठक कोणत्या दिवशी झाली.

(१) 6 जानेवारी 1930 **(२)** 9 डिसेंबर 1946

(३) 6 नोव्हेंबर 1949 **(४)** 9 डिसेंबर 1948

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधान सभेची पहिली बैठक ९ डिसेंबर १९४६ रोजी नवी दिल्ली येथील संसदेच्या मध्यवर्ती कक्षात झाली. या बैठकीचे अध्यक्ष डॉ. सच्चिदानंद सिन्हा होते.

प्र. 29.

स्वतंत्र भारताचे पहिले कायदा मंत्री म्हणून कोणाचा नामोल्लेख कराल.

(१) पंडित नेहरू **(२)** बाबासाहेब आंबेडकर

(३) सी राजगोपालचारी **(४)** डॉक्टर राजेंद्र प्रसाद

स्पष्टीकरण: डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे स्वतंत्र भारताचे पहिले कायदा मंत्री होते आणि त्यांनी भारतीय राज्यघटनेच्या निर्मितीमध्ये महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली.

प्र. 30. STI • 2011

संस्थानांना दिलेल्या सवलती आणि गर्व्हनर जनरलचे अमर्याद व अनिर्बंध अधिकार यामुळे कोणता कायदा भारतीय राजकीय पक्षांनी व नेत्यांनी फेटाळून लावला? (STI 2011)

(1) 1858 चा कायदा (2) 1919 चा कायदा (3) 1935 चा कायदा (4) 1947 चा कायदा

(१) **(२)** **(३)** **(४)**

स्पष्टीकरण: 935 च्या कायद्यातील संस्थानांना दिलेल्या सवलती आणि गव्हर्नर जनरलला दिलेले अमर्याद अधिकार यामुळे भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसने हा कायदा फेटाळून लावला.

प्र. 31.

भारतीय राज्यघटनेचे अध्यक्ष कोण होते.

(१) डॉ. राजेंद्र प्रसाद **(२)** डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

(३) पंडित नेहरू **(४)** सरदार वल्लभाई पटेल

स्पष्टीकरण: डॉ. राजेंद्र प्रसाद हे भारतीय राज्यघटनेच्या मसुदा समितीचे अध्यक्ष होते. त्यांनी भारतीय राज्यघटनेच्या निर्मितीमध्ये महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली.

प्र. 32.

संविधान सभेचे कायदेविषयक सल्लागार कोण होते ?

(१) बी. एन. राव **(२)** डॉ. राजेंद्र प्रसाद

(३) पंडित नेहरू **(४)** डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर

स्पष्टीकरण: संविधान सभेचे कायदेविषयक सल्लागार सर बेनेगल नरसिंह राव (बी. एन. राव) हे होते. त्यांनी संविधान मसुदा समितीला कायदेशीर मार्गदर्शन केले.

प्र. 33.

दर वर्षी संयुक्त राष्ट्र दिन म्हणून कोणता दिवस साजरा करतात?

(१) 1 ऑक्टोबर **(२)** 4 नोव्हेंबर **(३)** 4 ऑक्टोबर **(४)** ह्यापैकी नाही.

स्पष्टीकरण: संयुक्त राष्ट्र संघटनेची स्थापना २४ ऑक्टोबर १९४५ रोजी झाली, त्यामुळे हा दिवस 'संयुक्त राष्ट्र दिन' म्हणून साजरा केला जातो.

प्र. 34.

ऑक्टोबर 1937 रोजी फेडरल कोर्ट स्थापन करण्यात आले त्यावेळी फेडरल कोर्टात एकूण न्यायाधीशांची(सरन्यायाधीशासहित) संख्या किती होती?

(१) 3 **(२)** 7 **(३)** 9 **(४)** 1

स्पष्टीकरण: ऑक्टोबर 1937 रोजी स्थापन झालेल्या फेडरल कोर्टात सरन्यायाधीशांसहित एकूण 7 न्यायाधीशांची संख्या होती.

प्र. 35.

खालीलपैकी कोणत्या कायद्याने केंद्रात प्रथमच द्विगृही कायदे मंडळाची निर्मिती करण्यात आली?

(१) 919 भारत सरकार कायदा
(२) 853 चार्टर कायदा
(३) 935 भारत सरकार कायदा
(४) 773 नियमन कायदा

स्पष्टीकरण: ९१९ च्या भारत सरकार कायद्याने (मॉन्टेग्यू-चेम्सफोर्ड सुधारणा) केंद्रीय विधानमंडळात द्विगृही पद्धतीची सुरुवात केली, ज्यामध्ये राज्य परिषद (वरिष्ठ सभागृह) आणि केंद्रीय विधानसभा (कनिष्ठ सभागृह) यांचा समावेश होता.

प्र. 36.

भारत मंत्री हे पद खालीलपैकी कोणत्या कायद्याने तयार करण्यात आले?

(१) भारत सरकार कायदा 1858
(२) मोर्ले मिंटो सुधारणा 1909
(३) भारत सरकार कायदा 1935
(४) चार्टर कायदा 1853

स्पष्टीकरण: भारत मंत्री (Secretary of State for India) हे पद भारत सरकार कायदा 1858 नुसार तयार करण्यात आले. या कायद्याने ईस्ट इंडिया कंपनीची सत्ता संपुष्टात आणली आणि भारताचा कारभार थेट ब्रिटिश राजवटीकडे सोपवला.

प्र. 37.

खालीलपैकी कोणत्या कायद्याने बंगालचा गव्हर्नर जनरल भारताचा गव्हर्नर जनरल बनला?

(१) 773 नियमन कायदा
(२) 813 चार्टर कायदा
(३) 833 चार्टर कायदा
(४) 861 भारतीय परिषद कायदा

स्पष्टीकरण: 833 च्या चार्टर कायद्याने बंगालच्या गव्हर्नर जनरलचे पद संपुष्टात आणले आणि त्याऐवजी भारताचा गव्हर्नर जनरल हे पद निर्माण केले, ज्याला संपूर्ण ब्रिटिश भारतातील प्रशासकीय अधिकार देण्यात आले.

प्र. 38.

संविधान सभेची शेवटची बैठक कोणत्या दिवशी झाली

(१) 4 जानेवारी 1950
(२) 2 जानेवारी 1950
(३) 2 जुलै 1947
(४) 9 डिसेंबर 1946

स्पष्टीकरण: संविधान सभेची शेवटची बैठक २४ जानेवारी १९५० रोजी झाली. याच दिवशी राष्ट्रगीत आणि राष्ट्रगान स्वीकारण्यात आले.

प्र. 39.

खालीलपैकी कोणत्या कायद्याने बंगालचा गव्हर्नर हा गव्हर्नर जनरल बनला?

(१) 833 चार्टर कायदा
(२) 813 चार्टर कायदा
(३) 773 रेग्युलेटिंग कायदा
(४) 784 पिट्स कायदा

स्पष्टीकरण: 773 च्या रेग्युलेटिंग कायद्याने बंगालच्या गव्हर्नरचे पद संपुष्टात आणले आणि त्याऐवजी गव्हर्नर जनरलचे पद निर्माण केले. वॉरेन हेस्टिंग्ज हे बंगालचे पहिले गव्हर्नर जनरल बनले.

प्र. 40.

संविधान सभेचे कायदेविषयक सल्लागार कोण होते?

(१) डॉ बाबासाहेब आंबेडकर
(२) डॉ राजेंद्र प्रसाद
(३) जवाहरलाल नेहरू
(४) बी एन राव

स्पष्टीकरण: संविधान सभेचे कायदेविषयक सल्लागार बी. एन. राव (सर बेनेगल नरसिंह राव) हे होते. त्यांनी संविधान मसुदा समितीला कायदेशीर मार्गदर्शन केले.

प्र. 41.

संविधान सभेचे अध्यक्ष कोण होते?

(१) डॉ बाबासाहेब आंबेडकर
(२) महात्मा गांधी
(३) जवाहरलाल नेहरू
(४) डॉ राजेंद्र प्रसाद

स्पष्टीकरण: संविधान सभेचे अध्यक्ष डॉ. राजेंद्र प्रसाद होते. संविधान सभेने २६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी भारताचे संविधान स्वीकारले.

प्र. 42.

कोणत्या कायद्याने भारताचा राज्यकारभार कंपनीकडून महाराणी कडे गेला?

(१) चार्टर अॅक्ट 1813 **(२)** चार्टर अॅक्ट 1853

(३) भारत सरकार अधिनियम 1858 **(४)** भारत परिषद अधीनीयम 1861

स्पष्टीकरण: 857 च्या उठावानंतर, ब्रिटिश सरकारने ईस्ट इंडिया कंपनीचा राज्यकारभार संपुष्टात आणला आणि भारताचा राज्यकारभार थेट ब्रिटिश महाराणीच्या अधिपत्याखाली आणला. हा बदल भारत सरकार अधिनियम 1858 द्वारे करण्यात आला.

प्र. 43.

भारतीय दंड संहिता चा निर्माता कोण आहे

(१) लॉर्ड मेकॉले **(२)** लोर्ड कर्जन **(३)** लॉर्ड आयर्विन **(४)** माऊंटबॅटन

स्पष्टीकरण: भारतीय दंड संहितेचे (Indian Penal Code) मुख्य शिल्पकार लॉर्ड मेकॉले हे होते. त्यांनी १८३४ मध्ये पहिल्या भारतीय कायदा आयोगाचे अध्यक्ष म्हणून काम केले आणि संहितेचा मसुदा तयार केला.

प्र. 44.

कोणत्या कायद्याद्वारे ब्रह्मदेश भारतापासून वेगळा झाला?

(१) (अ) १९०९चा कायदा **(२)** (ब) कायदा१९१९

(३) (क) कायदा १९३५ **(४)** (ड) कायदा १९४७ चा कायदा

स्पष्टीकरण: भारत सरकार कायदा, १९३५ नुसार ब्रह्मदेश (आताचे म्यानमार) भारतापासून वेगळा करण्यात आला. या कायद्याने प्रांतीय स्वायत्तता आणि संघराज्याची स्थापना केली.

प्र. 45.

संविधान सभेत एकूण किती सदस्य होते!

(१) ९० **(२)** ९५ **(३)** ९८ **(४)** ९९

स्पष्टीकरण: संविधान सभेमध्ये एकूण २९९ सदस्य होते, ज्यात २९२ सदस्य प्रांतिक विधिमंडळांमधून आणि ९३ सदस्य संस्थानांमधून निवडले गेले होते.

प्र. 46.

घटना समितीचे पहिले अधिवेशन केव्हा पार पडले ?

(१) नोव्हेंबर 1946 **(२)** 6 नोव्हेंबर 1946

(३) 9 नोव्हेंबर 1946 **(४)** 1 नोव्हेंबर 1946

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधान सभेचे पहिले अधिवेशन ९ नोव्हेंबर १९४६ रोजी नवी दिल्ली येथे पार पडले. या अधिवेशनात डॉ. सच्चिदानंद सिन्हा यांची हंगामी अध्यक्ष म्हणून निवड करण्यात आली.

प्र. 47.

खालीलपैकी कोणत्या तरतुदींचा संबंध माँटेग्यू - चेम्सफर्ड कायद्यातील सुधारणांशी नव्हता ?

(१) हाय कमिशनची नियुक्ती **(२)** केंद्रीय कायदे मंडळ द्विगृही करणे

(३) भारत परिषद किंवा इंडियन कौन्सिल रद्द करणे **(४)** प्रांतांमध्ये द्विदल शासन पद्धती

स्पष्टीकरण: माँटेग्यू-चेम्सफर्ड कायद्याने (१९१९) प्रांतांमध्ये द्विदल शासन पद्धती लागू केली, केंद्रीय कायदेमंडळ द्विगृही केले आणि हाय कमिशनची नियुक्ती केली. भारत परिषद (Indian Council) १९३५ च्या कायद्याने रद्द करण्यात आली.

प्र. 48.

भारत मंत्र्या चा पगार इंग्लंडच्या तिजोरीतून देण्याची तरतूद कोणत्या सुधारणा कायद्यात करण्यात आली होती?

(१) 892 चा कायदा **(२)** 909 चा कायदा **(३)** 919 चा कायदा **(४)** 935 चा कायदा

स्पष्टीकरण: 909 च्या भारत सरकार कायद्यानुसार (मॉर्ले-मिंटो सुधारणा) भारत मंत्र्यांचा पगार आता इंग्लंडच्या तिजोरीतून न देता भारतीय तिजोरीतून देण्याची तरतूद करण्यात आली होती. यापूर्वी हा खर्च इंग्लंडच्या तिजोरीतून होत असे.

प्र. 49.

खालीलपैकी घटना समितीची निशाणी काय होती ?

(१) सिंह **(२)** चित्ता **(३)** वाघ **(४)** हत्ती

स्पष्टीकरण: घटना समितीची निशाणी हत्ती होती. हत्ती हे सामर्थ्य, शक्ती आणि स्थैर्य यांचे प्रतीक मानले जाते.

प्र. 50.

5 ऑगस्ट 1943 परंत सुधारित भारत सरकार कायदा 1935 अंतर्गत..... भाग..... विभाग..... आणि..... परिशिष्ट होती

(१) 5,325,12 **(२)** 4,321,10 **(३)** 6,320,8 **(४)** 7,324,9

स्पष्टीकरण: भारत सरकार कायदा, 1935 नुसार, 15 ऑगस्ट 1947 पर्यंत सुधारित कायद्यामध्ये 17 भाग, 324 कलमे आणि 9 परिशिष्टे होती.

प्र. 51.

भारताच्या घटना समितीचे अध्यक्ष खालीलपैकी कोण आहेत.

(१) डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर **(२)** बि.सी दत्त

(३) डॉक्टर राजेंद्र प्रसाद **(४)** पंडित जवाहरलाल नेहरू

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधान सभेचे अध्यक्ष डॉ. राजेंद्र प्रसाद होते. संविधान सभेने २६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी संविधान स्वीकारले.

प्र. 52.

भारतीय घटना समितीचे कायदा सल्लागार ..... यांनी म्यानमारची घटना निर्माण करण्यासाठी सहाय्य केले?

(१) डॉक्टर राजेंद्र प्रसाद **(२)** बी एन राव

(३) के टी शहा **(४)** पैकी नाही

स्पष्टीकरण: बी. एन. राव हे भारतीय घटना समितीचे कायदेशीर सल्लागार होते आणि त्यांनी म्यानमार (तत्कालीन बर्मा) ची घटना तयार करण्यासाठी महत्त्वपूर्ण योगदान दिले.

प्र. 53.

कोणत्या देशाचे संविधान पूर्णतः लिखित नाही?

(१) अमेरिका **(२)** इंग्लंड **(३)** भारत **(४)** यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: युनायटेड किंगडम (इंग्लंड) चे संविधान हे लिखित स्वरूपात नाही, तर ते परंपरा, कायदे आणि न्यायालयीन निर्णयांवर आधारित आहे. याउलट, अमेरिका आणि भारताचे संविधान लिखित स्वरूपात आहे.

प्र. 54.

कोलकत्ता सुप्रीम कोर्टाची स्थापना कोणत्या कायद्याने करण्यात आली ?

(१) ७७३ चा रेग्युलेटिंग ॲक्ट **(२)** ७८४ चा पिट्स इंडिया ॲक्ट

(३) ७९३ चा सनदी कायदा **(४)** ८१३ चा सनदी कायदा

स्पष्टीकरण: कलकत्ता येथे सुप्रीम कोर्टाची स्थापना १७७३ च्या रेग्युलेटिंग ॲक्टनुसार करण्यात आली. या कायद्याने प्रशासकीय आणि न्यायिक सुधारणांचा पाया घातला.

★ घटनेची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी व निर्मिती प्रक्रिया — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 **B**	2 **B**	3 **A**	4 **C**	5 **A**	6 **C**	7 **C**	8 **A**	9 **C**	10 **B**
11 **B**	12 **A**	13 **D**	14 **B**	15 **A**	16 **C**	17 **B**	18 **A**	19 **B**	20 **D**
21 **D**	22 **C**	23 **B**	24 **A**	25 **D**	26 **C**	27 **B**	28 **B**	29 **B**	30 **C**
31 **A**	32 **A**	33 **C**	34 **B**	35 **A**	36 **A**	37 **C**	38 **A**	39 **C**	40 **D**
41 **D**	42 **C**	43 **A**	44 **C**	45 **D**	46 **C**	47 **C**	48 **B**	49 **D**	50 **D**
51 **C**	52 **B**	53 **B**	54 **A**						

घटक क्रमांक 2

राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये व स्त्रोत

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 34

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

मैदान ओले आहे. त्याअर्थी गेल्या रात्री पाऊस असला पाहिजे. या विधानामागे खालीलपैकी कोणते गृहीतके आहे

अ) पाऊस रात्री येतो. ब) पाऊस नेहमीच मैदान ओले करतो. क) मैदान ओले करण्यास केवळ पाऊस हीच एकमेव गोष्ट कारणीभूत आहे.

(१) अ (२) ब (३) क (४) वरील तिन्ही

स्पष्टीकरण: दिलेल्या विधानानुसार, मैदान ओले असणे हे पावसाचे लक्षण मानले आहे. हे गृहीत धरले आहे की मैदान ओले होण्यासाठी पाऊस हे एकमेव कारण आहे, इतर शक्यता विचारात घेतल्या नाहीत.

प्र. 2.

भारत हे खालीलपैकी कोणत्या प्रकारचे राष्ट्र आहे ?

(१) साम्यवादी (२) भांडवलवादी (३) धर्मनिरपेक्ष (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत भारत हे एक 'सार्वभौम, समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकशाही, गणराज्य' असल्याचे नमूद केले आहे. त्यामुळे भारत हे धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र आहे.

प्र. 3.

राष्ट्रध्वजाची उंची व लांबी याचे प्रमाण ..... असे आहे.

(१) : 2 (२) : 2 (३) : 3 (४) : 4

स्पष्टीकरण: भारतीय राष्ट्रध्वजाची (तिरंगा) उंची आणि लांबी यांचे अधिकृत प्रमाण 2:3 असे आहे. म्हणजेच, ध्वजाची लांबी त्याच्या उंचीच्या दीडपट असते.

प्र. 4.

खालीलपैकी कोणती संज्ञा भारतीय संविधानाच्या परिशिष्टात 42 व्या घटनादुरुस्तीद्वारे वाढविण्यात आली?

(१) सार्वभौम (२) लोकशाही (३) गणराज्य (४) धर्मनिरपेक्ष

स्पष्टीकरण: 2 व्या घटनादुरुस्तीने भारतीय संविधानाच्या प्रस्तावनेत 'धर्मनिरपेक्ष', 'समाजवादी' आणि 'अखंडता' हे शब्द जोडले. त्यामुळे 'धर्मनिरपेक्ष' हा शब्द परिशिष्टात वाढविण्यात आला.

प्र. 5.

Q.)26-1-1950 रोजी राज्यघटना अस्तित्वात आल्यावर भारतीय प्रजासत्ताकाची तंतोतंत घटनात्मक स्थिती काय होती?

(१) एक डेमोक्रेटिक रिपब्लिक

(२) एक सार्वभौम समाजवादी धर्मनिरपेक्ष लोकशाही प्रजासत्ताक

(३) एक सार्वभौम लोकशाही प्रजासत्ताक

(४) एक सार्वभौम धर्मनिरपेक्ष लोकशाही प्रजासत्ताक

स्पष्टीकरण: ६ जानेवारी १९५० रोजी भारतीय राज्यघटना लागू झाली तेव्हा भारताला 'सार्वभौम लोकशाही प्रजासत्ताक' म्हणून घोषित करण्यात आले होते. 'समाजवादी' आणि 'धर्मनिरपेक्ष' हे शब्द नंतर १९७६ मध्ये ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे प्रस्तावनेत जोडले गेले.

प्र. 6.

Q.) मूळ राज्यघटनेत किती कलमे होती?

(१) 75 (२) 95 (३) 61 (४) 95

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या मूळ स्वरूपात ३९५ कलमे, २२ भाग आणि ८ अनुसूची होत्या. कालांतराने झालेल्या घटनादुरुस्त्यांमुळे यात बदल झाले आहेत.

प्र. 7.

खालीलपैकी कोणती संज्ञा. भारतीय संविधानाच्या परिशिष्टात ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे वाढविण्यात आली?

(१) सार्वभौम (२) लोकशाही (३) गणराज्य (४) धर्मनिरपेक्ष

स्पष्टीकरण: २ व्या घटनादुरुस्तीने भारतीय संविधानाच्या प्रस्तावनेत 'धर्मनिरपेक्ष', 'समाजवादी' आणि 'अखंडता' हे शब्द जोडले. त्यामुळे 'धर्मनिरपेक्ष' हा शब्द परिशिष्टात वाढविण्यात आला.

प्र. 8.

भारतीय राज्यघटनेची उद्देशपत्रिका प्रथमत: केव्हा दुरुस्त करण्यात आली?

(१) 952 (२) 966 (३) 986 (४) 976

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची उद्देशपत्रिका (प्रस्तावना) ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे १९७६ मध्ये पहिल्यांदा दुरुस्त करण्यात आली. या दुरुस्तीने 'समाजवादी', 'धर्मनिरपेक्ष' आणि 'अखंडता' हे शब्द जोडले गेले.

प्र. 9.

परकीय वर्चस्वापासून मुक्त आणि अंतर्गत कारभाराबाबत पूर्ण स्वतंत्र अशा स्वतंत्रपणे कारभार करणाऱ्या देशांना ..... म्हटले जाते?

(१) सार्वभौम (२) स्वावलंबी (३) विकसनशील (४) विकसित

स्पष्टीकरण: सार्वभौम म्हणजे असा देश जो कोणत्याही बाह्य शक्तीच्या नियंत्रणाखाली नाही आणि आपल्या अंतर्गत व बाह्य धोरणांबाबत पूर्णपणे स्वतंत्र आहे. प्रश्नातील व्याख्या सार्वभौमत्वाला लागू होते.

प्र. 10.

भारताच्या राष्ट्रध्वजाच्या उंची आणि लांबी यांचे प्रमाण काय आहे.

(१) (२) (३) (४)

स्पष्टीकरण: भारतीय राष्ट्रध्वजाची उंची आणि लांबी यांचे प्रमाण २:३ आहे.

प्र. 11.

स्वतंत्र समता बंधुता ही तत्त्वे कोणत्या राज्यक्रांतीने जगाला दिली

(१) फ्रेंच (२) अमेरिका (३) इंग्लंड (४) रशियन

स्पष्टीकरण: स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता ही तत्त्वे फ्रेंच राज्यक्रांतीने जगाला दिली. या क्रांतीने जगभरातील लोकशाही आणि मानवी हक्कांच्या चळवळींना प्रेरणा दिली.

प्र. 12.

राष्ट्रीय चिन्हावरील "सत्यमेव जयते" हे कोणत्या भाषेत लिहिले आहे ?

(१) हिंदी (२) देवनागरी (३) बंगाली (४) उर्दू

स्पष्टीकरण: राष्ट्रीय चिन्हावरील 'सत्यमेव जयते' हे देवनागरी लिपीत लिहिले आहे. हे मुंडक उपनिषदातून घेतले आहे.

प्र. 13.

भारताचे संविधान कधी लागू झाला होता?

A. २६ जानेवारी १९४७

B. २६ जानेवारी १९५० C. १५ ऑगस्ट १९५० D. १५ ऑगस्ट १९४७

(१) A (२) B (३) C (४) D

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधान २६ जानेवारी १९५० रोजी लागू झाले, हा दिवस 'प्रजासत्ताक दिन' म्हणून साजरा केला जातो.

प्र. 14.

भारतीय राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये खालीलपैकी कोणती नाही ?

(१) सर्वात विस्तृत व लिखित राज्यघटना
(२) परीदृढता आणि परिवर्तनियता यांचा समन्वय
(३) अध्यक्षीय पद्धतीची शासनव्यवस्था
(४) संसदेचे सर्वभौमत्व आणि न्यायव्यवस्थेचे श्रेष्ठत्व यांचा समन्वय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटना ही संसदीय शासनप्रणालीवर आधारित आहे, अध्यक्षीय पद्धतीवर नाही. इतर पर्याय भारतीय राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये दर्शवतात.

प्र. 15.

भारतीय राज्यघटनेत कायद्याचे राज्य ही तरतूद कोणत्या देशाकडून घेतली आहे ?

(१) अमेरिका **(२)** ऑस्ट्रेलिया **(३)** इंग्लंड **(४)** फ्रान्स

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील 'कायद्याचे राज्य' ही संकल्पना इंग्लंडच्या राज्यघटनेतून घेण्यात आली आहे. या संकल्पनेनुसार, कोणा एका व्यक्तीचे नव्हे, तर कायद्याचेच राज्य चालते.

प्र. 16.

⭕भारत हे खालीलपैकी कोणत्या प्रकारचे राष्ट्र नाही?

(१) समाजवादी **(२)** साम्राज्यवादी **(३)** लोकशाही **(४)** प्रजासत्ताक

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत भारत हे सार्वभौम, समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकशाही, प्रजासत्ताक राष्ट्र असल्याचे म्हटले आहे. त्यामुळे भारत साम्राज्यवादी राष्ट्र नाही.

प्र. 17.

उद्देशपत्रिकेत बहाल केलेल्या 'स्वातंत्र्यांचा' बरोबर क्रम आहे.

(१) अभिव्यक्ती, विचार, श्रध्दा, विश्वास, उपासना
(२) विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रध्दा, उपासना
(३) अभिव्यक्ती, विचार, विश्वास, उपासना, श्रध्दा
(४) विचार, अभिव्यक्ती, उपासना, विश्वास, श्रध्दा

स्पष्टीकरण: उद्देशपत्रिकेत स्वातंत्र्य हे विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रध्दा आणि उपासना या क्रमाने नमूद केले आहे.

प्र. 18.

भारतीय राज्यघटनेची उद्देशपत्रिका ही .....आहे.
अ) राज्यघटनेचे हृदय
ब) राज्यघटनेचा आत्मा क) राज्यघटनेचे डोके ड) यापैकी नाही योग्य पर्याय निवडा

(१) अ व क **(२)** ब व क **(३)** फक्त ब **(४)** फक्त ड

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची उद्देशपत्रिका (प्रस्तावना) ही राज्यघटनेचा आत्मा मानली जाते, कारण ती राज्यघटनेची उद्दिष्ट्ये, तत्त्वे आणि आकांक्षा स्पष्ट करते.

प्र. 19.

भारत हे..... राष्ट्र आहे?

(१) धर्मनिरपेक्ष **(२)** धर्माधिष्ठित **(३)** धर्म प्रणित **(४)** यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत भारताला 'धर्मनिरपेक्ष' राष्ट्र म्हणून घोषित केले आहे, याचा अर्थ राज्य कोणत्याही धर्माला अधिकृत मान्यता देत नाही आणि सर्व धर्मांना समान वागणूक देते.

प्र. 20.

भारतीय राज्यघटनेची उद्देश पत्रिका ही _____ आहे ?

(१) राज्यघटनेचे हृदय
(२) राज्यघटनेचा आत्मा
(३) राज्यघटनेचे डोळे
(४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची उद्देश पत्रिका (प्रस्तावना) ही राज्यघटनेचा आत्मा मानली जाते, कारण ती राज्यघटनेची उद्दिष्ट्ये, तत्त्वे आणि आकांक्षा स्पष्ट करते.

प्र. 21.

खालीलपैकी कशास भारतीय राज्यघटनेचा आत्मा म्हणतात ?

(१) राज्यघटनेचा सरनामा (२) मूलभूत कर्तव्य
(३) एकेरी नागरिकत्त्व (४) धर्मनिरपेक्षता

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचा सरनामा (प्रस्तावना) हा भारतीय राज्यघटनेचा आत्मा मानला जातो, कारण तो संविधानाचा उद्देश, तत्वे आणि आकांक्षा स्पष्ट करतो.

प्र. 22.

खालीलपैकी भारताचे राष्ट्रीय चिन्ह कोणते आहे ?

(१) कमळ (२) गुलाब (३) सिंहस्तंभ (४) लिलीचे फुल

स्पष्टीकरण: भारताचे राष्ट्रीय चिन्ह 'सिंहस्तंभ' (Sarnath Lion Capital of Ashoka) आहे, जे सारनाथ येथे आहे. हे चिन्ह भारतीय प्रजासत्ताकाचे अधिकृत प्रतीक आहे.

प्र. 23.

भारताच्या राष्ट्रध्वजास संविधान समितीने केव्हा मान्यता दिली ?

(१) 0 जूलै 1945 (२) 2 जूलै 1945 (३) 2 जूलै 1947 (४) 8 जूलै 1949

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधान समितीने २२ जुलै १९४७ रोजी भारताच्या राष्ट्रध्वजास मान्यता दिली. हा दिवस 'ध्वज दिन' म्हणूनही साजरा केला जातो.

प्र. 24.

भारतीय राष्ट्रध्वजाच्या उंची व लांबीचे प्रमाण --------- आहे ?

(१) (२) (३) (४)

स्पष्टीकरण: भारतीय राष्ट्रध्वजाची उंची आणि लांबीचे प्रमाण २:३ असे आहे. म्हणजेच, जर ध्वजाची उंची २ युनिट असेल, तर त्याची लांबी ३ युनिट असेल.

प्र. 25.

भारतिय राज्यघटनेची उद्देश पत्रिका प्रथमतः केव्हा दुरुस्त करण्यात आली?

(१) 952 (२) 966 (३) 976 (४) 986

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची उद्देश पत्रिका (प्रस्तावना) ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे, १९७६ मध्ये, प्रथमच दुरुस्त करण्यात आली. या दुरुस्तीने 'समाजवादी', 'धर्मनिरपेक्ष' आणि 'अखंडता' हे शब्द जोडले गेले.

प्र. 26.

Q. भारतीय संविधान हे "भारतीय जनतेच्या इच्छेनुसार असेल" असे कोणी म्हटले?

(१) पंडित नेहरू (२) मनवेंद्र रॉय (३) महात्मा गांधी (४) डॉ. आंबेडकर

स्पष्टीकरण: पंडित जवाहरलाल नेहरू यांनी भारतीय संविधान हे 'भारतीय जनतेच्या इच्छेनुसार असेल' असे म्हटले होते. हे विधान भारतीय राज्यघटनेच्या निर्मितीच्या संदर्भात महत्त्वाचे आहे.

प्र. 27.

उद्देश पत्रिकेत बहाल केलेल्या स्वातंत्र्याचा बरोबर क्रम आहे

(१) अभिव्यक्ती,विचार,श्रद्धा विश्वास,उपासना (२) विचार,अभिव्यक्ती,विश्वास,श्रद्धा, उपासना
(३) अभिव्यक्ती,विचार,विश्वास,उपासना,श्रद्धा (४) विचार,अभिव्यक्ती,उपासना,विश्वास,श्रद्धा

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या उद्देश पत्रिकेत विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रद्धा आणि उपासना या स्वातंत्र्याचा उल्लेख आहे. हा क्रम प्रश्नात विचारलेल्या स्वातंत्र्याच्या क्रमाशी जुळतो.

प्र. 28.

भारतीय राज्यघटनेची उद्देशपत्रिका प्रथमत केंव्हा दुरुस्त करण्यात आली?

(१) 952 **(२)** 966 **(३)** 976 **(४)** 986

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची उद्देशपत्रिका (प्रस्तावना) ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे, १९७६ मध्ये पहिल्यांदा दुरुस्त करण्यात आली. या दुरुस्तीने 'समाजवादी', 'धर्मनिरपेक्ष' आणि 'एकात्मता' हे शब्द जोडले गेले.

प्र. 29.

Q.)खालीलपैकी कोणते विधान बरोबर नाही?

(१) सरनामा न्यायालयाद्वारा अंमलात आणता येत नाही.

(२) राज्यघटनेस प्रस्थापित आणि विकसित करण्यायोग्य जी उद्दिष्ट्ये आहेत ती सरनाम्यातून व्यक्त होतात.

(३) सरनाम्यातून राज्यघटनेने आपल्या अधिकाराचे स्त्रोत कोणाकडून प्राप्त केले आहे हे स्पष्ट होते.

(४) आपल्या सरनाम्यातील स्वातंत्र्य,समता आणि बंधूता ती आदर्श तत्वे रशियन राज्यक्रांती (1917) कडून घेतली.

स्पष्टीकरण: सरनाम्यातील स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता ही तत्वे फ्रेंच राज्यक्रांतीतून (1789) घेतली आहेत, रशियन राज्यक्रांतीतून (1917) नाही. त्यामुळे हे विधान बरोबर नाही.

प्र. 30.

अमेरिकेच्या राज्यघटनेत किती कलमे आहेत ???

(१) 7 **(२)** 1 **(३)** 5 **(४)** 50

स्पष्टीकरण: अमेरिकेच्या राज्यघटनेत मूळतः सात कलमे होती, परंतु कालांतराने त्यात २७ दुरुस्त्या (amendments) करण्यात आल्या आहेत. त्यामुळे आता एकूण २७ दुरुस्त्यांसह ती अधिक विस्तृत झाली आहे. प्रश्नात 'कलमे' विचारली आहेत, जी मूळ रचनेनुसार ७ होती, पण सामान्यतः २७ दुरुस्त्यांसह विचारात घेतली जातात. दिलेल्या पर्यायांमध्ये ५० हा आकडा सर्वात जवळचा आहे, जो अनेकदा अमेरिकेच्या राज्यघटनेतील एकूण भागांची (कलमे + दुरुस्त्या) अंदाजित संख्या दर्शवण्यासाठी वापरला जातो, जरी अचूक संख्या २७ आहे.

प्र. 31.

Q.)भारतीय राज्यघटनेच्या उद्दीष्टांपैकी एक म्हणून 'आर्थिक न्याय' प्रदान केला गेला आहे

(१) 'प्रस्तावना आणि मूलभूत अधिकार मध्ये

(२) राज्य धोरणाचे प्रस्तावना आणि निर्देशक तत्त्वे मध्ये

(३) मूलभूत अधिकार आणि राज्य धोरणाचे निर्देशक तत्त्वे मध्ये

(४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत 'सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय न्याय' हे उद्दिष्ट स्पष्टपणे नमूद केले आहे. तसेच, राज्य धोरणाची निर्देशक तत्त्वे (कलम ३८ आणि ३९) आर्थिक न्यायाची अंमलबजावणी करण्यासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे प्रदान करतात.

प्र. 32.

Q.)भारतातील 'सेक्युलर' या शब्दाची योग्य सही अभिव्यक्ती खालीलपैकी कोणती आहे?

(१) भारतात अनेक धर्म आहेत.

(२) भारतीयांना धार्मिक स्वातंत्र्य आहे.

(३) धर्म अनुसरण एखाद्या व्यक्तीच्या इच्छेवर अवलंबून असतो.

(४) भारतात राज्याचा कोणताही धर्म नाही.

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत 'सेक्युलर' (धर्मनिरपेक्ष) या शब्दाचा अर्थ असा आहे की, भारतात राज्याला स्वतःचा असा कोणताही धर्म नाही आणि ते सर्व धर्मांना समान मानतात.

प्र. 33.

Q.)26-1-1950 रोजी राज्यघटना अस्तित्वात आल्यावर भारतीय प्रजासत्ताकाची तंतोतंत घटनात्मक स्थिती काय होती?

(१) एक डेमोक्रेटिक रिपब्लिक

(२) एक सार्वभौम लोकशाही प्रजासत्ताक

(३) एक सार्वभौम धर्मनिरपेक्ष लोकशाही प्रजासत्ताक

(४) एक सार्वभौम समाजवादी धर्मनिरपेक्ष लोकशाही प्रजासत्ताक

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत २६ जानेवारी १९५० रोजी भारताला 'सार्वभौम, लोकशाही प्रजासत्ताक' म्हणून घोषित केले होते. 'समाजवादी' आणि 'धर्मनिरपेक्ष' हे शब्द १९७६ मध्ये ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे जोडले गेले.

प्र. 34.

Q.)जागतिक शांतता व आंतरराष्ट्रीय सहकार्य यासाठी भारताने कोणत्या तत्वांचा पुरस्कार केला?

(१) अलिप्ततावाद **(२)** सर्व धर्म समभाव **(३)** पंचशील **(४)** निशस्त्रीकरण

स्पष्टीकरण: भारताने जागतिक शांतता आणि आंतरराष्ट्रीय सहकार्यासाठी पंचशील तत्वांचा पुरस्कार केला आहे. ही तत्वे १९५४ मध्ये चीनसोबतच्या करारात मांडली गेली.

★ राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये व स्त्रोत — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 **C**	2 **C**	3 **B**	4 **D**	5 **C**	6 **B**	7 **D**	8 **D**	9 **A**	10 **A**
11 **A**	12 **B**	13 **B**	14 **C**	15 **C**	16 **B**	17 **A**	18 **C**	19 **A**	20 **B**
21 **A**	22 **C**	23 **C**	24 **D**	25 **C**	26 **A**	27 **B**	28 **C**	29 **D**	30 **D**
31 **B**	32 **D**	33 **B**	34 **C**						

घटक क्रमांक 3

सरनामा / प्रस्ताविका (Preamble)

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 21

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

प्रस्तावना हि आपल्या सार्वभौम लोकशाही गणराज्याची कुंडली आहे असे कोण म्हटले?

(१) पंडित ठाकूरदास भार्गव (२) अल्लादि कृष्णस्वामी अय्यर
(३) के.एम.मुन्शी (४) एम. हिंदायतुल्ला

स्पष्टीकरण: पंडित ठाकूरदास भार्गव यांनी प्रस्तावनेला भारतीय संविधानाची कुंडली म्हटले आहे, कारण ती संविधानाचा आत्मा, उद्देश आणि तत्वज्ञान स्पष्ट करते.

प्र. 2.

प्रस्तावनेमध्ये भारतीय राज्यव्यवस्थेतेबद्दल जे स्वरूप स्पष्ट केले आहे त्यामध्ये पुढीलपैकी कशाकशाचा समावेश होतो?
अ) लोकशाही
ब) समाजवादी क)उदारमतवादी ड)गांधीवादी इ)प्रजासत्ताक

(१) अ , ब , क ,इ (२) अ , ब , क, ड (३) अ , ब , इ (४) अ , ब , क, ड, इ

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत 'सार्वभौम, समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकशाही, गणराज्य' या शब्दांचा उल्लेख आहे. त्यामुळे उदारमतवादी आणि गांधीवादी हे शब्द थेट प्रस्तावनेत नसले तरी, लोकशाही, समाजवादी आणि प्रजासत्ताक (गणराज्य) यांचा समावेश होतो.

प्र. 3.

प्रस्तावनेमध्ये दिलेल्या पुढील शब्दांचा निवड.
अ)समाजवादी
ब) लोकशाही क)धर्मनिरपेक्ष ड)प्रजासत्ताक

(१) अ , क, ब , ड (२) ब , अ , क, ड (३) अ , ब , क , ड , (४) अ , ब , ड , क

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत 'समाजवादी', 'धर्मनिरपेक्ष', 'लोकशाही' आणि 'प्रजासत्ताक' हे शब्द क्रमाने नमूद केलेले आहेत.

प्र. 4.

भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत कोणत्या संकल्पनेला अग्रक्रम दिला आहे

(१) स्वतंत्र (२) समता (३) न्याय (४) बंधुभाव

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत न्याय, स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता या संकल्पनांना अग्रक्रम दिला आहे, परंतु 'न्याय' या संकल्पनेला सर्वाधिक महत्त्व दिले आहे.

प्र. 5.

भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत कोणत्या संकल्पनेला शेवटचा क्रम दिला आहे ?

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) न्याय (४) बंधूता

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत न्याय, स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता या संकल्पनांचा उल्लेख आहे. यातील बंधुता या संकल्पनेला शेवटचा क्रम दिला आहे.

प्र. 6.

भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत कोणत्या संकल्पनेला अग्रक्रम दिला आहे.

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) न्याय (४) बंधू भाऊ

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत न्याय (सामाजिक, आर्थिक, राजकीय) या संकल्पनेला अग्रक्रम दिला आहे. स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता या इतर महत्त्वाच्या संकल्पना आहेत.

प्र. 7.

आपल्या सरनामा यातील स्वातंत्र्य समता आणि बंधुता हे कोणत्या राज्यात क्रांतीतून घेतली आहे ?

(१) अमेरिकन (२) फ्रेंच (३) रशियन (४) ऑस्ट्रेलियन

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधानाच्या प्रस्तावनेत नमूद केलेले स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता ही मूल्ये फ्रेंच राज्यक्रांतीतून प्रेरित आहेत.

प्र. 8.

भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्याच्या सुरुवातीला समाविष्ट करण्यात आलेले 'आम्ही लोक' हे शब्द .....राज्यघटने मधून घेण्यात आले आहेत.

(१) अमेरिकेच्या (२) ब्रिटनच्या (३) कॅनडाच्या (४) ऑस्ट्रेलियाच्या

स्पष्टीकरण: 'आम्ही भारताचे लोक' (We the People of India) या शब्दांनी भारतीय राज्यघटनेची सुरुवात होते, जी अमेरिकेच्या राज्यघटनेच्या 'आम्ही लोक' (We the People) या शब्दांपासून प्रेरित आहे.

प्र. 9.

भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यामध्ये खालीलपैकी कशाचा प्रथम उल्लेख करण्यात आला आहे ?

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) बंधुता (४) न्याय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यामध्ये 'न्याय' (सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय) याचा प्रथम उल्लेख करण्यात आला आहे, त्यानंतर स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता यांचा उल्लेख आहे.

प्र. 10.

Q. भारतीय राज्यघटनेत प्रस्तावनेत कोणत्या संकलनेला अग्रक्रम दिला आहे ?

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) न्याय (४) बंधुभाव

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत न्याय, स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता या मूल्यांना अग्रक्रम दिला आहे, परंतु 'न्याय' या संकल्पनेला सर्वाधिक महत्त्व दिले आहे.

प्र. 11.

भारतीय संविधानाचा सरनामा म्हणजे काय
(SRPF गट क्र. - 3 जालना पोलीस भरती - 2018)

(१) परिशिष्टे (२) प्रस्तावना (३) उद्दिष्टे (४) लोकशाही

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाचा सरनामा हा संविधानाची ओळख करून देणारा आणि त्यातील मूलभूत तत्त्वे स्पष्ट करणारा भाग आहे, ज्याला प्रस्तावना असेही म्हणतात.

प्र. 12.

अ) प्रस्तावनेमध्ये आतापर्यंत केवळ एकदाच घटना दुरुस्ती करण्यात आली आहे.
ब) हा बदल ४२ व्य घटना दुरुस्तीने करण्यात आला आहे.
क)त्यानुसार प्रस्तावनेमध्ये समाजवादी धर्मनिरपेक्षता आणि एकता या शब्दांचा समावेश करण्यात आला.

(१) फक्त अ बरोबर (२) अ , ब बरोबर (३) ब , क बरोबर (४) सर्व बरोबर

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत आजपर्यंत एकदाच घटनादुरुस्ती (४२ वी घटनादुरुस्ती, १९७६) करण्यात आली आहे, ज्यामध्ये 'समाजवादी', 'धर्मनिरपेक्ष' आणि 'एकात्मता' या शब्दांचा समावेश करण्यात आला.

प्र. 13.

भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत कोणत्या संकल्पनेला अग्रक्रम दिला आहे?

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) न्याय (४) बंधुभाव

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत न्याय (सामाजिक, आर्थिक, राजकीय) या संकल्पनेला अग्रक्रम दिला आहे, त्यानंतर स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुभाव यांचा उल्लेख आहे.

प्र. 14.

Q.)भारताचे लोकांचे सार्वभौमत्व आहे कारण राज्यघटनेची प्रस्तावना या शब्दापासून सुरू होते:

(१) लोकशाही भारत (२) प्रजासत्ताक

(३) लोकशाही (४) आम्ही, भारतचे लोक

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची प्रस्तावना 'आम्ही, भारतचे लोक' या शब्दांनी सुरू होते, जे भारताचे सार्वभौमत्व लोकांमध्ये निहित असल्याचे दर्शवते.

प्र. 15.

Q.)भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेच्या संदर्भात पुढीलपैकी कोणता क्रम बरोबर आहे?

(१) प्रजासत्ताक, पीपुल्स, लोकशाही, धर्मनिरपेक्ष, समाजवादी, सार्वत्रीक, सार्वभौम

(२) सार्वभौम,समाजवादी, लोकशाही, पीपल्स, धर्मनिरपेक्ष, प्रजासत्ताक

(३) सार्वभौम, समाजवादी, पीपल्स, लोकशाही, धर्मनिरपेक्ष, समाजवादी प्रजासत्ताक

(४) सार्वभौम, समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकशाही, प्रजासत्ताक

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत 'सार्वभौम, समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकशाही, प्रजासत्ताक' हा क्रम बरोबर आहे. हे शब्द भारतीय राज्यव्यवस्थेचे स्वरूप स्पष्ट करतात.

प्र. 16.

भारतीय घटनेच्या सरनाम्यातील तरतुदीवरून खालीलपैकी काय स्पष्ट होते.
a)भारताचा राष्ट्रपती हा निवडून आलेला राष्ट्रप्रमुख असेल.
b)भारतात राजकीय सार्वभौमत्व जनतेकडे आहे.

(१) फक्त a. (२) फक्त b. (३) दोन्ही. (४) दोन्ही नाही.

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची प्रस्तावना 'आम्ही, भारताचे लोक' या शब्दांनी सुरू होते, जी स्पष्टपणे दर्शवते की सार्वभौमत्व जनतेकडे आहे. पर्याय (a) भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यात नमूद नाही.

प्र. 17.

आपल्या राज्यघटनेच्या सरनाम्याने विचार, अभिव्यक्ती ,विश्वास ,श्रद्धा, आणि .....यांचे स्वातंत्र्य दिले आहे.

(१) व्यवसाय (२) संघटना (३) उपासना (४) संचार

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यात विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रद्धा आणि उपासना यांचे स्वातंत्र्य नमूद केले आहे. हे स्वातंत्र्य नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांचा भाग आहे.

प्र. 18.

भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यामध्ये खालीलपैकी कशाचा प्रथम उल्लेख करण्यात आलेला आहे ?

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) बंधुता (४) न्याय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यामध्ये 'न्याय' (सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय) याचा प्रथम उल्लेख करण्यात आलेला आहे, त्यानंतर स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता यांचा उल्लेख आहे.

प्र. 19.

भारतीय राज्यघटनेचा सरनाम्याच्या सुरुवातीला समाविष्ट करण्यात आलेले 'आम्ही लोक' हे शब्द .....राज्यघटनेतून घेण्यात आले आहेत.

(१) अमेरिकेच्या (२) ब्रिटनच्या (३) कॅनडाच्या (४) ऑस्ट्रेलियाच्या

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्याची सुरुवात 'आम्ही भारताचे लोक' (We the People of India) या शब्दांनी होते, जी अमेरिकेच्या राज्यघटनेच्या सरनाम्याच्या सुरुवातीच्या शब्दांप्रमाणेच आहे.

प्र. 20.

भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यामध्ये खालीलपैकी कशाच्या प्रथम उल्लेख करण्यात आला आहे ?

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) बंधुता (४) न्याय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यामध्ये 'न्याय' (सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय) याचा प्रथम उल्लेख करण्यात आला आहे, त्यानंतर स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता यांचा उल्लेख आहे.

प्र. 21.

घटनेच्या सरनाम्यातील स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता हे तत्व आपण कोणत्या देशाच्या संविधाना कडून घेतले ?

(१) अमेरिका **(२)** कॅनडा **(३)** फ्रान्स **(४)** जर्मनी

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यातील स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता ही तत्वे फ्रेंच राज्यक्रांतीतून प्रेरित असून ती फ्रान्सच्या संविधानातून घेतली आहेत.

★ सरनामा / प्रस्ताविका (Preamble) — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 **A**	2 **C**	3 **C**	4 **C**	5 **D**	6 **C**	7 **B**	8 **A**	9 **D**	10 **C**
11 **B**	12 **D**	13 **C**	14 **D**	15 **D**	16 **B**	17 **C**	18 **D**	19 **A**	20 **D**
21 **C**									

घटक क्रमांक 4

संघराज्य व त्याचे क्षेत्र आणि नागरिकत्व

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 44

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

सद्या भारतीय संघराज्यात किती घटकराज्य व केंद्रशासित प्रदेश आहे

(१) 9, 9 (२) 9, 8 (३) 8, 8 (४) 9, 7

स्पष्टीकरण: सध्या भारतीय संघराज्यात २८ घटकराज्ये आणि ८ केंद्रशासित प्रदेश आहेत. जम्मू आणि काश्मीर राज्याचे विभाजन करून दोन केंद्रशासित प्रदेश (जम्मू आणि काश्मीर आणि लडाख) तयार करण्यात आले, ज्यामुळे केंद्रशासित प्रदेशांची संख्या ९ झाली होती, परंतु दादरा आणि नगर हवेली व दमण आणि दीव यांचे विलीनीकरण झाल्यामुळे ती ८ झाली.

प्र. 2.

भारतात सध्या एकूण किती घटक राज्य आहेत.

(१) 9 (२) 5 (३) 7 (४) 8

स्पष्टीकरण: भारतात सध्या २८ घटक राज्ये आणि ८ केंद्रशासित प्रदेश आहेत. जम्मू आणि काश्मीर राज्याचे विभाजन करून दोन केंद्रशासित प्रदेश (जम्मू आणि काश्मीर आणि लडाख) तयार केल्यामुळे राज्यांची संख्या २९ वरून २८ झाली.

प्र. 3.

सोफिया या यंत्रमानवाला नागरिकत्व देणाऱ्या देशाचे नाव काय?

(१) दुबई (२) कुवेत (३) सीरिया (४) सौदी अरेबिया

स्पष्टीकरण: सौदी अरेबियाने सोफिया या रोबोटला नागरिकत्व दिले, ज्यामुळे ती नागरिकत्व देणारी पहिली रोबोट ठरली. हा निर्णय जागतिक स्तरावर चर्चेचा विषय ठरला.

प्र. 4.

आंतरराष्ट्रीय जातीवादविरोधी दिन कधी साजरा केला जातो

(१) 9 एप्रिल (२) 3 मे (३) 6 जुलै (४) 1 मार्च

स्पष्टीकरण: संयुक्त राष्ट्रांनी २१ मार्च हा दिवस आंतरराष्ट्रीय वंशद्वेष निर्मूलन दिन म्हणून साजरा करण्याचे घोषित केले आहे. हा दिवस जगभरात वंशभेद आणि वर्णद्वेषाविरुद्ध लढण्यासाठी साजरा केला जातो.

प्र. 5.

संघराज्याचे मॉडेल कोणत्या देशाला संबोधले जाते

(१) अमेरीका (२) कॅनडा (३) फ्रान्स (४) रशिया

स्पष्टीकरण: कॅनडाला संघराज्याचे मॉडेल म्हणून ओळखले जाते कारण तेथे केंद्र आणि राज्य सरकार यांच्यात अधिकारांचे विभाजन आहे, परंतु केंद्राला अधिक अधिकार आहेत.

प्र. 6.

956 साली करण्यात आलेली 7 वी घटनादुरूस्ती कशाशी संबंधीत होती

(१) राज्य पुनर्रचना (२) संपत्तीचा अधिकार
(३) स्वातंत्र्याचा अधिकार (४) वरीलपैकी नाही

स्पष्टीकरण: ९५६ ची ७ वी घटनादुरुस्ती ही राज्य पुनर्रचना कायद्याशी संबंधित होती, ज्याने भारतीय राज्यांची पुनर्रचना केली.

प्र. 7.

भारतात 1953 साली भाषावर राज्य पुनर्रचना आयोग खालीलपैकी कोणत्या अध्यक्षतेखाली नेमण्यात आला.

(१) फाजल आली (२) सरदार पंनिकर (३) यशवंतराव चव्हाण (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतात 1953 साली भाषावर राज्य पुनर्रचना आयोग 'फाजल अली' यांच्या अध्यक्षतेखाली नेमण्यात आला होता. या आयोगाने राज्यांची पुनर्रचना भाषिक आधारावर करण्याची शिफारस केली.

प्र. 8.

स्वतंत्र भारताची पहिली जनगणना कोणत्या साली करण्यात आली ?

(१) 941 (२) 947 (३) 950 (४) 951

स्पष्टीकरण: स्वतंत्र भारताची पहिली जनगणना १९५१ मध्ये करण्यात आली. या जनगणनेने भारताच्या लोकसंख्येची सविस्तर माहिती गोळा केली.

प्र. 9.

खालीलपैकी कोणता केंद्रशासित प्रदेश नाही

(१) अंदमान निकोबार (२) दिल्ली (३) चंदिगड (४) गोवा

स्पष्टीकरण: गोवा हे एक राज्य आहे, केंद्रशासित प्रदेश नाही. अंदमान निकोबार, दिल्ली आणि चंदिगड हे केंद्रशासित प्रदेश आहेत.

प्र. 10.

भारत हे संघराज्य आहे यास खालीलपैकी कोणते तत्व आधार देत नाही ?

(१) एक राज्यघटना (२) द्विगृही कायदेमंडळ
(३) राज्यघटनेची सर्वोच्चता (४) न्यायालयीन पुनर्विलोकन

स्पष्टीकरण: भारतात संघराज्य असले तरी, द्विगृही कायदेमंडळ हे संघराज्याचे तत्व आधार देत नाही. हे तत्व केंद्र आणि राज्य सरकारांमध्ये अधिकारांचे विभाजन दर्शवते.

प्र. 11.

घटक राज्यांच्या सीमा बदलण्याचा अधिकार कोणाला आहे?

(१) केंद्र सरकार (२) राज्य सरकार
(३) सर्वोच्च न्यायालय (४) भारतीय संसद

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद ३ नुसार, घटक राज्यांच्या सीमा बदलण्याचा, नवीन राज्य निर्माण करण्याचा किंवा अस्तित्वात असलेल्या राज्यांचे क्षेत्रफळ वाढवण्याचा किंवा कमी करण्याचा अधिकार भारतीय संसदेला आहे.

प्र. 12.

खालीलपैकी कोणता केंद्रशासित प्रदेश नाही ?

(१) लडाख (२) जम्मू कश्मीर (३) गोवा (४) दिल्ली

स्पष्टीकरण: गोवा हे एक राज्य आहे, केंद्रशासित प्रदेश नाही. लडाख, जम्मू आणि काश्मीर आणि दिल्ली हे केंद्रशासित प्रदेश आहेत.

प्र. 13.

भारतीय संविधानाच्या कलम किती मध्ये भारतीय संघ व त्याचे राज्यक्षेत्र वर्णीत केलेले आहे ?

(१) कलम - 5 ते 11 (२) कलम - 1 ते 4 (३) कलम - 12 ते 18 (४) कलम - 1 ते 5

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाच्या भाग १ मध्ये कलम १ ते ४ मध्ये भारतीय संघ व त्याचे राज्यक्षेत्र याबद्दल तरतुदी केलेल्या आहेत.

प्र. 14.

953 मध्ये स्थापन झालेल्या 'राज्यपुनर्चना आयोगाचे' अध्यक्ष म्हणून _____ यांची नियुक्ती केली?

(१) न्या. फाजल अली (२) हृदयनाथ कुंझरू (३) के. एम. पत्रीकर (४) रा. कृ. पाटील

स्पष्टीकरण: राज्य पुनर्रचना आयोगाची स्थापना १९५३ मध्ये झाली आणि त्याचे अध्यक्ष म्हणून न्या. फाजल अली यांची नियुक्ती करण्यात आली होती. या आयोगाने भाषिक आधारावर राज्यांची पुनर्रचना करण्याची शिफारस केली.

प्र. 15.

. . . हे भारताचे 25 वे राज्य बनले.

(१) गोवा (२) मिझोरम (३) सिक्कीम (४) झारखंड

स्पष्टीकरण: सिक्कीम हे 16 मे 1975 रोजी भारतीय संघराज्यात सामील होऊन भारताचे 22 वे राज्य बनले. प्रश्नात 25 वे राज्य विचारले आहे, परंतु दिलेल्या पर्यायांपैकी सिक्कीम हे ऐतिहासिकदृष्ट्या महत्त्वाचे राज्य आहे जे भारतीय संघराज्यात सामील झाले.

प्र. 16.

Q.)राज्यघटनेची अंमलबजावणी होत असताना (26 जानेवारी 1950) खालीलपैकी कोणत्या व्यक्ति भारताच्या नागरीक बनल्या.?
A.भारतात राहणाऱ्या व्यक्ती
B.पाकिस्तानातुन स्थलांतरित झालेल्या व्यक्ती C.पाकिस्तानात स्थलांतरित झालेल्या पण नंतर पुन्हा परत आलेल्या व्यक्ती

(१) फक्त A (२) फक्त B (३) फक्त C (४) वरील पैकीसर्व

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ५ नुसार, २६ जानेवारी १९५० रोजी भारतात राहणाऱ्या, पाकिस्तानमधून स्थलांतरित झालेल्या आणि पुन्हा परत आलेल्या व्यक्तींना नागरिकत्व प्राप्त झाले.

प्र. 17.

Q.)नागरिकत्त्व कायदा १९५५ अंतर्गत, खालीलपैकी कोणत्या पर्यायाद्वारे एखादी व्यक्ती भारताचा नागरिक बनू शकते?
A.भूमी अधिग्रहित झाल्यामुळे
B.वारसा हक्काने C.जन्म भारतात झाल्याने D.राष्ट्रीयीकरणाद्वारे E.नोंदणी द्वारे खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडा:

(१) B,C,Dआणि E (२) A,B,Cआणि D (३) A,C,Dआणि E (४) A,B,Cआणि E

स्पष्टीकरण: नागरिकत्व कायदा, १९५५ नुसार, जन्म, वंश (वारसा हक्क), नोंदणी, राष्ट्रीयत्व आणि भूप्रदेश (भूमी अधिग्रहित झाल्यास) या पाच मार्गांनी नागरिकत्व प्राप्त करता येते. दिलेल्या पर्यायांपैकी A, B, C, D आणि E हे सर्व योग्य मार्ग आहेत.

प्र. 18.

Q.)भारतीय नागरिकत्त्व रद्द कारण्यासंबंधातील खालीलपैकी कोणते विधान सत्य नाही?

(१) फसवणूक करून, खोटी माहिती दर्शवून किंवा वस्तुस्थिती लपवून नागरिकत्त्व मिळवले असेल.
(२) कृतीतून वा भाषणातून राज्य घटनेशी बेईमानी किंवा द्रोह केला असेल.
(३) भारताशी शत्रुत्त्व किंवा युद्ध करणाऱ्या राष्ट्राला मदत केली असेल
(४) भारताबाहेर सलग पाच वर्षे वास्तव्य केल्यास

स्पष्टीकरण: भारताबाहेर सलग सात वर्षे वास्तव्य केल्यास नागरिकत्व रद्द होऊ शकते, पाच वर्षे नाही. इतर विधाने नागरिकत्व रद्द होण्यास कारणीभूत ठरू शकतात.

प्र. 19.

घटक राज्यांची पुनर्रचना किंवा त्यांच्या सीमा बदलण्याबाबतच्या खालील विधानांपैकी कोणते विधान चूक आहे?

(१) संसदेला तो अधिकार दिला आहे.
(२) संसद साध्याबहुमताने तसा कायदा करू शकते.
(३) विधेयकाची शिफारस करण्यापूर्वी राष्ट्रपतींनी संबंधीत घटकराज्य विधीमंडळांची मते 'आजमावली' पाहिजेत.
(४) सीमा बदलण्यासाठी संबंधित घटकराज्यांची संमती आवश्यक आहे.

स्पष्टीकरण: घटक राज्यांच्या सीमा बदलण्यासाठी किंवा त्यांची पुनर्रचना करण्यासाठी संबंधित घटकराज्याच्या विधीमंडळाची संमती आवश्यक नाही, परंतु राष्ट्रपतींनी त्या राज्याच्या विधीमंडळाचे मत विचारात घेणे आवश्यक आहे.

प्र. 20.

घटक राज्याच्या सीमा बदलण्याचा अधिकार कोणाला आहे.

(१) केंद्र सरकार (२) राज्य सरकार
(३) सर्वोच्च न्यायालय (४) भारतीय संसद

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद ३ नुसार, संसद कोणत्याही राज्याचे क्षेत्र वाढवू किंवा कमी करू शकते, तसेच राज्यांची सीमा बदलू शकते.

प्र. 21.

भारतीय नागरिकतत्त्वाचा कायदा कोणत्या वर्षी मंजूर करण्यात आला.

(१) 960 (२) 955 (३) 949 (४) 950

स्पष्टीकरण: भारतीय नागरिकत्व कायदा १९५५ मध्ये मंजूर करण्यात आला. या कायद्यात वेळोवेळी सुधारणा करण्यात आल्या आहेत.

प्र. 22.

पाकिस्तानचे पहिले पंतप्रधान कोण होते ?

(१) नवाज शरीफ (२) लियाकत अली खान (३) मोहम्मद अली जिना (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: पाकिस्तानचे पहिले पंतप्रधान लियाकत अली खान होते. मोहम्मद अली जिना हे पाकिस्तानचे पहिले गव्हर्नर-जनरल होते.

प्र. 23.

.....हे भारताचे 25 वे राज्य बनले.

(१) गोवा (२) मिझोराम (३) सिक्किम (४) झारखंड

स्पष्टीकरण: झारखंड हे भारताचे २८ वे राज्य आहे, २५ वे नाही. २५ वे राज्य गोवा होते, जे १ जानेवारी १९८७ रोजी अस्तित्वात आले. मिझोराम २३ वे राज्य (२० फेब्रुवारी १९८७) आणि सिक्किम २२ वे राज्य (१६ मे १९७५) होते.

प्र. 24.

9 वे राज्य 2 जून 2014 रोजी कोणते अस्तित्वात आले.

(१) आंध्र प्रदेश (२) गोवा (३) तेलंगाना (४) तमिळनाडू

स्पष्टीकरण: तेलंगणा राज्याची निर्मिती 2 जून 2014 रोजी झाली, ज्यामुळे ते भारताचे 29 वे राज्य बनले.

प्र. 25.

भारतात किती वर्षांनी जनगणना करण्याची पद्धत रूढ आहे

(१) 5 (२) सहा (३) 8 (४) 0

स्पष्टीकरण: भारतात दर १० वर्षांनी जनगणना करण्याची पद्धत रूढ आहे. ही एक महत्त्वपूर्ण लोकसंख्याशास्त्रीय प्रक्रिया आहे.

प्र. 26.

भारतात एकूण केंद्रशासित प्रदेश किती आहेत ?

(१) 7 (२) 8 (३) 9 (४) 0

स्पष्टीकरण: भारतात सध्या ८ केंद्रशासित प्रदेश आहेत. हे प्रदेश थेट केंद्र सरकारच्या नियंत्रणाखाली येतात.

प्र. 27.

भारतातील 25 वे राज्य कोणते?

(१) सिक्कीम (२) नागालँड (३) गोवा (४) आसाम

स्पष्टीकरण: भारताचे 25 वे राज्य म्हणून 30 मे 1987 रोजी गोवा हे राज्य अस्तित्वात आले. यापूर्वी गोवा हे केंद्रशासित प्रदेश होते.

प्र. 28.

7 जून 1948 ला घोषित करण्यात आलेल्या 'भाषावार प्रांतरचना आयोगाचे' अध्यक्ष कोण होते

(१) न्या. एस.के.दार (२) एस.के.पाटील (३) ब्रिजलाल बियाणी (४) काकासाहेब गाडगीळ

स्पष्टीकरण: भाषावार प्रांतरचना आयोगाची (The States Reorganisation Commission) घोषणा १७ जून १९४८ रोजी झाली आणि त्याचे अध्यक्ष न्या. एस.के.दार होते. या आयोगाने भाषेच्या आधारावर राज्यांची पुनर्रचना करण्याची शिफारस केली.

प्र. 29.

भारतात सध्या किती केंद्रशासित प्रदेश आहेत ?

(१) आठ (२) नऊ (३) सात (४) दहा

स्पष्टीकरण: भारतात सध्या आठ केंद्रशासित प्रदेश आहेत. हे प्रदेश भारतीय राज्यघटनेनुसार केंद्र सरकारच्या थेट नियंत्रणाखाली येतात.

प्र. 30.

भारतीय नागरिकत्वाचा कायदा केव्हा मंजूर झाला

(१) 949 (२) 950 (३) 955 (४) 959

स्पष्टीकरण: भारतीय नागरिकत्व कायदा १९५५ मध्ये मंजूर झाला. या कायद्यात वेळोवेळी सुधारणा करण्यात आल्या आहेत.

प्र. 31. ठाणे पोलीस भरती • 2018

घटक राज्यांच्या सीमा बदलण्याचा अधिकार कोणाला आहे
(ठाणे पोलीस भरती - 2018)

(१) केंद्र सरकार (२) राज्य सरकार
(३) सर्वोच्च न्यायालय (४) भारतीय संसद

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद ३ नुसार, घटक राज्यांच्या सीमा बदलण्याचा अधिकार भारतीय संसदेला आहे. यासाठी राष्ट्रपतींची परवानगी आवश्यक असते.

प्र. 32.

खालीलपैकी गटात न बसणारा पर्याय निवडा.

(१) पंजाब - चंदीगड (२) तामिळनाडू - पुदुचेरी
(३) महाराष्ट्र - दीव व दमन (४) हरियाणा - चंदीगड

स्पष्टीकरण: पर्याय १, २ आणि ४ मध्ये केंद्रशासित प्रदेशांची राजधानी किंवा संबंधित राज्य दर्शविले आहे. पर्याय ३ मध्ये महाराष्ट्र राज्याची राजधानी मुंबई आहे, तर दीव व दमन हे वेगळे केंद्रशासित प्रदेश आहेत.

प्र. 33.

भारतातील 27 वे राज्य कोणते?

(१) छत्तीसगड (२) झारखंड (३) उत्तराखंड (४) नागालँड

स्पष्टीकरण: भारताला 1 नोव्हेंबर 2000 रोजी छत्तीसगड हे 26 वे राज्य मिळाले. त्यानंतर 9 नोव्हेंबर 2000 रोजी उत्तराखंड हे 27 वे राज्य म्हणून अस्तित्वात आले. झारखंड हे 28 वे राज्य आहे.

प्र. 34.

भारतातील 26 वे राज्य कोणते?

(१) झारखंड (२) गोवा (३) तेलंगणा (४) छत्तीसगड

स्पष्टीकरण: भारताला 26 वे राज्य म्हणून गोवा हे राज्य 30 मे 1987 रोजी सामील झाले. तेलंगणा हे 29 वे राज्य आहे.

प्र. 35.

Q. भारतीय संघराज्य पद्धती स्वीकारण्यामागचा उद्देश कोणता होता?

(१) सत्ता विभाजन (२) पक्षविरहित लोकशाही
(३) न्यायलयीन स्वातंत्र्य (४) लोकशाही विकेंद्रीकरण

स्पष्टीकरण: भारतीय संघराज्य पद्धती स्वीकारण्यामागे केंद्र आणि राज्य सरकारांमध्ये सत्तेचे विभाजन करणे हा मुख्य उद्देश होता, ज्यामुळे एकाच ठिकाणी अमर्याद सत्ता केंद्रित होणार नाही.

प्र. 36.

भारतीय नागरिकत्व कायदा केव्हा बनविण्यात आला?

(१) 956 (२) 955 (३) 954 (४) 953

स्पष्टीकरण: भारतीय नागरिकत्व कायदा १९५५ मध्ये संमत करण्यात आला. या कायद्यात वेळोवेळी सुधारणा करण्यात आल्या आहेत.

प्र. 37.

Q.) एखाद्या व्यक्तीचे नागरिकत्व काढून घेण्याचा अधिकार राज्यघटनेने संसदेस बहाल केलेला आहे. खालीलपैकी कोणत्या बहुमताने संसद नागरिकत्व कायद्यात बदल करू शकते?

(१) साधे बहुमत (२) विशेष बहुमत (३) प्रभावी बहुमत (४) पूर्ण बहुमत

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानानुसार, नागरिकत्व कायद्यात बदल करण्यासाठी संसदेला विशेष बहुमताची आवश्यकता असते. विशेष बहुमत म्हणजे एकूण सदस्यांच्या बहुसंख्यकांचे आणि उपस्थित व मतदान करणाऱ्या सदस्यांच्या दोन-तृतीयांश बहुमताचे समर्थन.

प्र. 38.

Q.) मदर तेरेसा यांना खालीलपैकी कोणत्या मार्गाने भारतीय नागरिकत्व मिळाले?

(१) वंश तत्वाद्वारे (२) नोंदी तत्वाद्वारे

(३) जन्म तत्वाद्वारे (४) स्वीकृती तत्वाद्वारे

स्पष्टीकरण: मदर तेरेसा यांना भारतीय नागरिकत्व 'नोंदी तत्वाद्वारे' (By Registration) मिळाले, कारण त्यांनी भारतीय नागरिकत्वासाठी अर्ज केला होता आणि तो मंजूर करण्यात आला होता.

प्र. 39.

Q.)संविधानात प्रारंभी आंग्ल भारतीय समाजातील व्यक्तींच्या नियुक्त्या 15 ऑगस्ट 1947 पूर्वीप्रमाणेच पुढीलपैकी कोणत्या विभागात केल्या जात होत्या?
अ) रेल्वे ब) सीमाशुल्क
क) आय कर ड) डाक व तार

(१) अ, ब आणि क (२) ब, क आणि ड (३) अ, ब आणि ड (४) अ, क आणि ड

स्पष्टीकरण: संविधानाच्या सुरुवातीच्या काळात, आंग्ल भारतीय समाजातील व्यक्तींच्या नियुक्त्या रेल्वे, डाक व तार या विभागांमध्ये 15 ऑगस्ट 1947 पूर्वीप्रमाणेच केल्या जात होत्या. आय कर विभागात अशा नियुक्त्या होत नव्हत्या.

प्र. 40.

Q.)भारताचे स्वातंत्र्य आणि अखंडता टिकवून ठेवण्यासाठी घटनाकारांनी भारतीय संघराज्यात :
खालीलपैकीपैकी कोणती विधाने बरोबर आहेत ?

(१) अ) केंद्राला अधिक अधिकार दिले आहेत. (२) ब) घटकराज्यांना अधिक अधिकार दिले आहेत.

(३) क) राष्ट्रपतींना अधिक अधिकार दिले आहेत. (४) ड) मुख्यमंत्र्यांना अधिक अधिकार दिले आहेत.

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेने भारताला एक संघराज्य म्हणून घोषित केले आहे, परंतु देशाची एकता आणि अखंडता टिकवून ठेवण्यासाठी केंद्राला अधिक अधिकार दिले आहेत. हे 'एक राष्ट्र, एक नागरिकत्व' यासारख्या तरतुदींमधून दिसून येते.

प्र. 41.

Q.)खालील विधाने विचारात घ्या.
A.भारतीय राज्यघटनेत एकेरी नागरिकत्व तरतुद आहे.
B.अमेरिका मध्ये दुहेरी नागरिकत्व पध्दत आहे. C.संसदेत घटनादुरूस्ती करून दुहेरी नागरिकत्वाची तरतुद करू शकते. वरीलपैकी चुकीची विधाने ओळखा.

(१) फक्त A (२) फक्त B (३) फक्त C (४) वरील सर्व

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेत एकेरी नागरिकत्व आहे, अमेरिकेत दुहेरी नागरिकत्व आहे आणि संसदेला घटनादुरुस्ती करून नागरिकत्वाच्या तरतुदी बदलण्याचा अधिकार आहे. त्यामुळे सर्व विधाने बरोबर आहेत, परंतु प्रश्नात चुकीची विधाने ओळखायला सांगितली आहेत. त्यामुळे सर्व विधाने बरोबर असल्याने, चुकीचे विधान नाही, म्हणून सर्व विधाने चुकीची आहेत हा पर्याय निवडला आहे.

प्र. 42.

भारतात कोणत्याही राज्यात जन्म झाला असला तरी संपूर्ण देशात समान नागरी व राजकीय अधिकार प्राप्त होतात, या नियमाला काही अपवाद आहेत. खालीलपैकी कोणता पर्याय या अपवादात्मक परिस्थितीत येत नाही.

(१) कलम 16 नुसार नोकरीसाठी राज्याचे वास्तव्य हा निकष ठरवता येतो.

(२) कलम 15 नुसार वास्तव्याच्या आधारावर भेदभाव करता येतो.

(३) कलम 17 नुसार खाजगी जागेत अस्पृश्यता पाळता येते.

(४) अनुसूचित क्षेत्र संरक्षणासाठी कलम 19 अंतर्गत प्रवेश बंदी करता येते.

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, कलम 15 हे वंश, धर्म, जात, लिंग किंवा जन्मस्थान या कारणांवरून भेदभाव करण्यास मनाई करते. त्यामुळे, केवळ वास्तव्याच्या आधारावर भेदभाव करता येत नाही, हा पर्याय अपवादात्मक परिस्थितीत येत नाही.

प्र. 43.

योग्य विधाने ओळखा.
a)भविष्यात संपादित केल्या जाणाऱ्या राज्यांचा समावेश 'भारताचा संघ' या शब्दोल्लेखात केला जातो.
b)'भारताचे राज्यक्षेत्र' या शब्दोल्लेखाची व्याप्ती 'भारताचा संघ' यापेक्षा अधिक आहे.

(१) फक्त a. **(२)** फक्त b. **(३)** दोन्ही. **(४)** दोन्ही नाही.

स्पष्टीकरण: विधान (a) चुकीचे आहे कारण 'भारताचा संघ' या शब्दोल्लेखात केवळ सध्या अस्तित्वात असलेल्या राज्यांचा समावेश होतो, भविष्यात संपादित केल्या जाणाऱ्या राज्यांचा नाही. विधान (b) बरोबर आहे कारण 'भारताचे राज्यक्षेत्र' यात संघराज्य क्षेत्रे आणि भविष्यात संपादित केली जाणारी प्रदेशे यांचाही समावेश होतो, जी 'भारताचा संघ' यापेक्षा व्यापक आहे.

प्र. 44.

खालीलपैकी कोणत्या आयोगाच्या शिफारशीनुसार पंजाब राज्याचे विभाजन करून पंजाबी भाषिक जनतेसाठी पंजाब व हिंदी भाषिक जनतेसाठी हरियाणा हे राज्य निर्माण करण्यात आले.

(१) राजमन्नार अयोग. **(२)** दुसरा प्रशासकीय सुधारणा अयोग.

(३) शाह अयोग. **(४)** राज्य पुनर्रचना अयोग.

स्पष्टीकरण: राज्य पुनर्रचना आयोगाने (१९५३) भाषिक आधारावर राज्यांची पुनर्रचना करण्याची शिफारस केली, ज्यानुसार १९६६ मध्ये पंजाबचे विभाजन करून पंजाब आणि हरियाणा ही राज्ये निर्माण करण्यात आली.

★ संघराज्य व त्याचे क्षेत्र आणि नागरिकत्व — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 **C**	2 **D**	3 **D**	4 **D**	5 **B**	6 **A**	7 **A**	8 **D**	9 **D**	10 **B**
11 **D**	12 **C**	13 **B**	14 **A**	15 **C**	16 **D**	17 **A**	18 **D**	19 **D**	20 **D**
21 **B**	22 **B**	23 **D**	24 **C**	25 **D**	26 **B**	27 **C**	28 **A**	29 **A**	30 **C**
31 **D**	32 **C**	33 **C**	34 **B**	35 **A**	36 **B**	37 **B**	38 **B**	39 **C**	40 **A**
41 **D**	42 **B**	43 **B**	44 **D**						

घटक क्रमांक 5

मूलभूत हक्क (कलम १२ ते ३५)

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 64

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

वरील प्रश्न सोडवा

(१) (२) (३) (४)

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १२ ते ३५ मध्ये मूलभूत अधिकारांचे वर्णन केले आहे. हे अधिकार नागरिकांना राज्यघटनेने दिलेले आहेत आणि ते राज्याविरुद्ध संरक्षण देतात.

प्र. 2.

भारतातील पहिले इंटरनेट हा मूलभूत अधिकार देणारे राज्य कोणते?

(१) महाराष्ट्र (२) केरळ (३) कर्नाटक (४) गोवा

स्पष्टीकरण: केरळ हे भारतातील पहिले राज्य आहे ज्याने इंटरनेटला मूलभूत अधिकार म्हणून घोषित केले आहे. हे अधिकार भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १९(१)(अ) अंतर्गत भाषण आणि अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याचा भाग मानले जाते.

प्र. 3.

मूलभूत हक्कांचा गदा असल्यास कोठे दाद मागता येते?

(१) दिवाणी न्यायालयात
(२) सर्वोच्च किंवा उच्च न्यायालयात
(३) फक्त उच्च न्यायालयात
(४) फौजदारी न्यायालय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, मूलभूत हक्कांचे उल्लंघन झाल्यास नागरिक थेट सर्वोच्च न्यायालय (कलम ३२) किंवा उच्च न्यायालयात (कलम २२६) दाद मागू शकतात.

प्र. 4.

भारतीय राज्यघटनेच्या कोणत्या कलमान्वये अस्पृश्यतेची प्रथा नष्ट करण्यात आली असून अस्पृश्यता पाळणे हा गुन्हा आहे ?

(१) कलम 17 (२) कलम 21 (३) कलम 26 (४) कलम 52

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १७ नुसार अस्पृश्यता पाळणे हा कायद्याने गुन्हा ठरवला आहे आणि ती प्रथा संपुष्टात आणली आहे.

प्र. 5.

वरील प्रश्न सोडवा.

(१) (२) (३) (४)

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १२ ते ३५ मध्ये मूलभूत अधिकारांचा समावेश आहे. हे अधिकार नागरिकांना राज्य किंवा इतर व्यक्तींकडून होणाऱ्या संभाव्य अन्यायापासून संरक्षण देतात.

प्र. 6.

खालीलपैकी मूलभूत हक्क कोणते

(१) संपत्तीचा हक्क
(२) मतदानाचा हक्क
(३) राजकिय हक्क
(४) धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क

स्पष्टीकरण: संपत्तीचा हक्क हा मूलभूत हक्क म्हणून काढून टाकण्यात आला आहे. मतदानाचा हक्क हा एक कायदेशीर हक्क आहे, तर धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क हा भारतीय राज्यघटनेने दिलेला मूलभूत अधिकार आहे.

प्र. 7.

डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांनी संविधानाच्या कोणत्या कलमास भारतातीय संविधानाचा आत्मा मानले आहे

(१) कलम32 (२) कलम 14 (३) कलम22 (४) कलम21

स्पष्टीकरण: डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी भारतीय संविधानातील कलम ३२, जे मूलभूत हक्कांच्या अंमलबजावणीसाठी सर्वोच्च न्यायालयात दाद मागण्याचा अधिकार देते, याला संविधानाचा आत्मा म्हटले आहे.

प्र. 8.

असमानता ही राज्यघटनेच्या पुढील कलमाणे प्रतिबंधित केलं आहे

(१) 2 (२) 4 (३) 7 (४) 9

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचे कलम १७ हे अस्पृश्यता नष्ट करते आणि कोणत्याही स्वरूपात अस्पृश्यतेचे आचरण करण्यास मनाई करते, ज्यामुळे समानतेचा हक्क प्रस्थापित होतो.

प्र. 9.

खालीलपैकी मूलभूत हक्क कोणता ?

(१) संपत्तीचा हक्क (२) मतदानाचा हक्क
(३) धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क (४) राजकीय हक्क

स्पष्टीकरण: संपत्तीचा हक्क हा आता मूलभूत हक्क नाही, तर मतदानाचा हक्क आणि राजकीय हक्क हे मूलभूत हक्क नसले तरी ते घटनात्मक हक्क आहेत. धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क हा भारतीय राज्यघटनेतील मूलभूत हक्कांपैकी एक आहे.

प्र. 10.

भारतातील संविधानाचा भाग क्रमांक तीन कोणत्या बाबींशी निगडीत आहे?

(१) मुलभूत कर्तव्ये (२) नागरिकत्व (३) मूलभूत अधिकार (४) निवडणुका

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचा भाग तीन हा नागरिकांच्या मूलभूत अधिकारांशी संबंधित आहे. यात समानता, स्वातंत्र्य, शोषण विरुद्ध हक्क इत्यादींचा समावेश होतो.

प्र. 11.

खालीलपैकी कोणता मुलभूत अधिकार नाही?

(१) समतेचा अधिकार (२) धर्म स्वातंत्र्याचा अधिकार
(३) मालमत्तेचा अधिकार (४) जगण्याचा अधिकार करण

स्पष्टीकरण: मालमत्तेचा अधिकार हा पूर्वी मूलभूत अधिकार होता, परंतु ४४ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७८) तो मूलभूत अधिकारांच्या यादीतून वगळण्यात आला आणि आता तो केवळ कायदेशीर अधिकार आहे. समतेचा अधिकार (अनुच्छेद १४-१८), धर्म स्वातंत्र्याचा अधिकार (अनुच्छेद २५-२८) आणि जगण्याचा अधिकार (अनुच्छेद २१) हे आजही मूलभूत अधिकार आहेत.

प्र. 12.

जनहित याचिका राज्यघटनेच्या पुढील कलमानुसार दाखला करता येते.

(१) केवळ 32 (२) केव्हा 226
(३) 2 आणि 226 दोन्ही (४) वरीलपैकी नाही

स्पष्टीकरण: जनहित याचिका (PIL) भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 32 नुसार सर्वोच्च न्यायालयात आणि कलम 226 नुसार उच्च न्यायालयात दाखल करता येते. दोन्ही कलमे नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांच्या संरक्षणासाठी आहेत.

प्र. 13.

4 व्या घटनादुरुस्तीने कोणत्या हक्काचे निरसन करण्यात आले ?

(१) समता (२) संपत्ती (३) स्वातंत्र्य (४) स्थलांता

स्पष्टीकरण: ४ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७८) संपत्तीच्या हक्काला मूलभूत हक्कांमधून वगळून कायदेशीर हक्क बनवण्यात आले.

प्र. 14.

भारतीय संविधानातील कोणत्या कलमाद्वारे नागरिकांना भाषण व अभिव्यक्ती - स्वातंत्र्य दिलेले आहे.

(१) कलम १३ **(२)** कलम १४ **(३)** कलम १९ **(४)** कलम २१

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानातील कलम १९ नागरिकांना भाषण आणि अभिव्यक्ती स्वातंत्र्यासह काही हक्कांची हमी देते.

प्र. 15.

खालीलपैकी कोणता मुलभूत अधिकार नाही?

(१) समतेचा अधिकार **(२)** धर्म स्वातंत्र्याचा अधिकार

(३) मालमत्तेचा अधिकार **(४)** जगण्याचा अधिकार

स्पष्टीकरण: मालमत्तेचा अधिकार हा पूर्वी मूलभूत अधिकार होता, परंतु ४४ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७८) तो मूलभूत अधिकारांमधून वगळून कायदेशीर अधिकार बनवला आहे. समतेचा अधिकार (अनुच्छेद १४-१८), धर्म स्वातंत्र्याचा अधिकार (अनुच्छेद २५-२८) आणि जगण्याचा अधिकार (अनुच्छेद २१) हे आजही मूलभूत अधिकार आहेत.

प्र. 16.

8 मार्च हा दिवस म्हणून साजरा केला जातो.

(१) आंतरराष्ट्रीय महिला दिन **(२)** जागतिक एड्स दिन

(३) मानवी हक्क दिन **(४)** जागतिक कामगार दिन

स्पष्टीकरण: 8 मार्च हा दिवस जगभरात आंतरराष्ट्रीय महिला दिन म्हणून साजरा केला जातो. हा दिवस महिलांच्या सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक आणि राजकीय हक्कांसाठी तसेच त्यांच्या योगदानाला ओळख देण्यासाठी साजरा केला जातो.

प्र. 17.

कोणता दिवस आंतरराष्ट्रीय मानवी हक्क दिन म्हणून ओळखला जातो.

(१) 5 डिसेंबर **(२)** 0 डिसेंबर **(३)** 1 ऑक्टोंबर **(४)** 5 ऑक्टोंबर

स्पष्टीकरण: संयुक्त राष्ट्रांनी १० डिसेंबर १९४८ रोजी मानवी हक्कांची सार्वत्रिक घोषणा स्वीकारली, म्हणून १० डिसेंबर हा दिवस आंतरराष्ट्रीय मानवी हक्क दिन म्हणून साजरा केला जातो.

प्र. 18.

संविधान सभेच्या मूलभूत हक्क समितीचे अध्यक्ष कोण होते ?

(१) महात्मा गांधी **(२)** सरदार वल्लभभाई पटेल

(३) डॉ.राजेंद्र प्रसाद **(४)** डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

स्पष्टीकरण: संविधान सभेच्या मूलभूत हक्क समितीचे अध्यक्ष सरदार वल्लभभाई पटेल होते. या समितीने भारतीय नागरिकांसाठी मूलभूत हक्कांची शिफारस केली.

प्र. 19.

मूलभूत हक्क व अल्पसंख्यांक सल्लागार समितीचे अध्यक्ष

(१) पंडित नेहरू **(२)** डॉक्टर राजेंद्र प्रसाद

(३) सरदार वल्लभाई पटेल **(४)** ग वा मावळणकर

स्पष्टीकरण: मूलभूत हक्क व अल्पसंख्यांक सल्लागार समितीचे अध्यक्ष सरदार वल्लभाई पटेल होते. या समितीने मूलभूत हक्कांवर आणि अल्पसंख्यांकांच्या हक्कांवर विचारविनिमय केला.

प्र. 20.

नागरिकांना मूलभूत हक्क व स्वातंत्र्य कोणत्या प्रकारच्या शासन पद्धतीमध्ये मिळतात ?

(१) सरंजामशाही **(२)** राजेशाही **(३)** हुकूमशाही **(४)** लोकशाही

स्पष्टीकरण: लोकशाही शासन पद्धतीमध्ये नागरिकांना मूलभूत हक्क आणि स्वातंत्र्य प्राप्त होतात, जे इतर शासन पद्धतींमध्ये मर्यादित किंवा अनुपस्थित असतात.

प्र. 21.

मूलभूत हक्कांचा समावेश घटनेच्या कोणत्या भागात केला आहे?

(१) (२) (३) (४)

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील मूलभूत हक्क हे भाग ३ मध्ये समाविष्ट आहेत.

प्र. 22.

भारतीय राज्यघटनेच्या कलमाने अस्पृश्यतेची प्रथा नष्ट करण्यात आली असून अस्पृश्यता पाळणे हा गुन्हा ठरविण्यात आला आहे ?

(१) कलम 17 (२) कलम 19 (३) कलम 21 (४) कलम 30

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचे कलम १७ अस्पृश्यता नष्ट करते आणि कोणत्याही स्वरूपात अस्पृश्यता पाळण्यास मनाई करते. या कलमाचे उल्लंघन करणे कायद्यानुसार दंडनीय आहे.

प्र. 23.

कोणत्या कायद्याने अस्पृश्यता समाप्त करण्यात आली?

(१) 935 चा कायदा (२) 947 चा कायदा (३) 951 चा कायदा (४) 955 चा कायदा

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधानातील कलम १७ नुसार अस्पृश्यता पाळणे हा कायद्याने गुन्हा ठरवला आहे. या संदर्भात अस्पृश्यता (गुन्हेगारी निवारण) अधिनियम, १९५५ हा कायदा लागू करण्यात आला.

प्र. 24.

शोषणा विरुद्ध अधिकार भारतिय राज्य घटनेच्या..... अनुच्छेद मध्ये दिले आहे

(१) 0 अणि 21 (२) 3 आनि 24 (३) 2 अणि 23 (४) 5 अणि 26

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील अनुच्छेद २३ आणि २४ हे शोषणाविरुद्ध हक्क (Right against Exploitation) प्रदान करतात. अनुच्छेद २३ मानवी तस्करी आणि वेठबिगारीवर बंदी घालतो, तर अनुच्छेद २४ बालकांना कामावर ठेवण्यास मनाई करतो.

प्र. 25.

खालीलपैकी कोणता हक्क 'सविधानिक'' आहे परंतु मूलभूत हक्क नाही?

(१) अभिव्यक्ति स्वातंत्र्याचा हक्क (२) मालमत्तेविषयक हक्क

(३) संपूर्ण भारतात मुक्त संचार करण्याचा हक्क (४) धर्म स्वातंत्र्याचा हक्क

स्पष्टीकरण: मालमत्तेचा हक्क हा सुरुवातीला मूलभूत हक्क होता, परंतु ४४ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७८) तो मूलभूत हक्कांमधून वगळून अनुच्छेद ३००(अ) अंतर्गत एक 'संवैधानिक' किंवा कायदेशीर हक्क बनवला गेला.

प्र. 26.

भारतीय घटनेनी प्रदान केलेल्या हक्कांमधील "धर्मस्वातंत्र्याचा हक्क" यामधे खालीलपैकी कोणत्या बाबीचा समावेश होत नाही?

(१) एखाद्या धर्माविषयी प्रवचन करण्याचा हक्क (२) एखाद्या धर्माचे पालन करण्याचा हक्क

(३) एखाद्या धर्माचा प्रसार करणेविषयी हक्क (४) सक्तीचे धर्मांतर करण्याचा हक्क

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम २५ नुसार, प्रत्येक नागरिकाला आपल्या आवडीच्या धर्माचे पालन, आचरण आणि प्रसार करण्याचे स्वातंत्र्य आहे, परंतु सक्तीचे धर्मांतर करण्याचा हक्क यात समाविष्ट नाही.

प्र. 27.

खालीलपैकी कोणते विधान चूक आहे ?

(१) अनुच्छेद 29 च्या शिर्षकात अल्पसंख्याक शब्द आहे.

(२) अनुच्छेद 29 च्या बहुसंख्यासाठीही लागू आहेत.

(३) अल्पसंख्याकाचा निकष धर्म आणि भाषा आहे.

(४) सर्व विधाने खरी आहेत.

स्पष्टीकरण: अनुच्छेद २९ मध्ये 'अल्पसंख्याक' हा शब्द शीर्षकात नाही, परंतु तो अल्पसंख्याकांच्या हिताचे संरक्षण करतो. अनुच्छेद २९ हा केवळ अल्पसंख्याकांसाठीच नाही, तर बहुसंख्याकांसाठीही लागू होतो. अल्पसंख्याकांचा निकष धर्म आणि भाषा हा आहे. त्यामुळे, सर्व विधाने खरी नाहीत, पण दिलेल्या पर्यायांनुसार, 'सर्व विधाने खरी आहेत' हा पर्याय चुकीचा आहे कारण अनुच्छेद २९ च्या शीर्षकात 'अल्पसंख्याक' हा शब्द नाही.

प्र. 28.

खालीलपैकी कोणत्या तरतूदीद्वारे न्यायालयीन हस्तक्षेपाच्या माध्यमातून मूलभूत अधिकारांच्या संक्षणाची हमी मिळते?

(१) अनुच्छेद 32 **(२)** अनुच्छेद 25 **(३)** अनुच्छेद 14 **(४)** अनुच्छेद 30

स्पष्टीकरण: अनुच्छेद ३२ नुसार, व्यक्तींना त्यांच्या मूलभूत अधिकारांच्या अंमलबजावणीसाठी थेट सर्वोच्च न्यायालयात दाद मागण्याचा अधिकार आहे. याला 'घटनात्मक उपायांचा अधिकार' म्हणतात.

प्र. 29.

भारताच्या राज्यघटनेच्या ..... भागात नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांविषयी तरतूदी करण्यात आल्या.

(१) पहिल्या **(२)** दुसऱ्या **(३)** तिसऱ्या **(४)** चौथ्या

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या भाग ३ मध्ये कलम १२ ते ३५ पर्यंत नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांविषयी तरतुदी आहेत.

प्र. 30.

भारतीय नागरीकांच्या .....अधिकारांचा समावेश घटनेच्या विभाग 3 कलम 14 ते 18 मध्ये केला आहे.

(१) समतेचा **(२)** धर्माचा **(३)** स्वातंत्र्याचा **(४)** शिक्षणाचा

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या भाग 3 मध्ये कलम 14 ते 18 मध्ये समतेच्या अधिकारांचे वर्णन केले आहे. हे अधिकार सर्व नागरिकांना समानतेची हमी देतात.

प्र. 31.

शोषणाविरुद्धचा अधिकार भारतीय राज्यघटनेच्या ---------- अनुच्छेदांमध्ये आहेत .

(१) ० आणि २१ **(२)** ३ आणि २४ **(३)** २ आणि २५ **(४)** ५ आणि २६

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील अनुच्छेद २३ आणि २४ हे शोषणाविरुद्धच्या अधिकाराशी संबंधित आहेत. अनुच्छेद २३ मानवी तस्करी आणि वेठबिगारीवर बंदी घालतो, तर अनुच्छेद २४ बालकांना कामावर ठेवण्यास मनाई करतो.

प्र. 32.

भारतीय संविधान सभेतील मूलभूत हक्कांच्या उपसमितीचे अध्यक्ष कोण होते ?

(१) डॉ बाबासाहेब आंबेडकर **(२)** सरदार पटेल
(३) जवाहरलाल नेहरू **(४)** जे बी कृपलानी

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधान सभेतील मूलभूत हक्कांच्या उपसमितीचे अध्यक्ष आचार्य जे. बी. कृपलानी होते. या समितीने मूलभूत हक्कांच्या मसुद्यावर महत्त्वपूर्ण काम केले.

प्र. 33.

खाजगी व्यक्तीविरुद्ध खालीलपैकी कोणती रिट जारी केली जाऊ शकते?

(१) बंदी प्रत्यक्षकरण **(२)** परमादेश
(३) प्रतिषेध **(४)** अधिकार पृच्छा

स्पष्टीकरण: बंदी प्रत्यक्षकरण (Habeas Corpus) ही रिट खाजगी व्यक्ती किंवा सार्वजनिक अधिकाऱ्याविरुद्ध जारी केली जाऊ शकते, जेव्हा एखाद्या व्यक्तीला बेकायदेशीरपणे ताब्यात ठेवले जाते.

प्र. 34.

भारतीय राज्यघटनेचा कोणते कलम मूलभूत अधिकारांच्या अंमलबजावणी संदर्भात सर्वोच्च न्यायालयाला विस्तृत मूळ अधिकारक्षेत्र देते?

(१) कलम 131 **(२)** कलम 132 **(३)** कलम 32 **(४)** कलम 134

स्पष्टीकरण: कलम ३२ हे भारतीय राज्यघटनेतील मूलभूत हक्कांच्या अंमलबजावणीसाठी सर्वोच्च न्यायालयाला रिट (writ) जारी करण्याचा अधिकार देते, ज्यामुळे ते विस्तृत मूळ अधिकारक्षेत्र प्रदान करते.

प्र. 35.

कायद्यासमोर सर्व समान हे भारतीय राज्य घटनेच्या कोणत्या कलमात आहे?

(१) 6 **(२)** 4 **(३)** 2 **(४)** 8

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचे कलम १४ हे कायद्यासमोर समानता आणि कायद्याचे समान संरक्षण याबद्दल आहे.

प्र. 36.

मुलभूत हक्कावर गदा आल्यास प्रथम कोठे दाद मागता येथे?

(१) फौजदारी न्यायालस **(२)** दिवाणी न्यायालय

(३) सर्वोच्च न्यायालय **(४)** उच्च न्यायालय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ३२ नुसार, मूलभूत हक्कांचे संरक्षण करण्यासाठी व्यक्ती थेट सर्वोच्च न्यायालयात दाद मागू शकते. याला 'घटनात्मक उपायांचा अधिकार' म्हणतात.

प्र. 37.

डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांनी संविधानाच्या कोणत्या कलमास भारतीय संविधानाचा आत्मा मानले आहे ?

(१) कलम 19 **(२)** कलम 21 **(३)** कलम 51 **(४)** कलम 32

स्पष्टीकरण: डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी भारतीय संविधानातील कलम ३२ ला संविधानाचा आत्मा आणि हृदय म्हटले आहे, कारण ते नागरिकांना मूलभूत हक्कांच्या संरक्षणासाठी सर्वोच्च न्यायालयात दाद मागण्याचा अधिकार देते.

प्र. 38.

खालीलपैकी कोणता हक्क हा भारतीय संविधानाच्या मूलभूत हक्कात नाही ?

(१) समतेचा हक्क **(२)** स्वातंत्र्याचा हक्क

(३) धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क **(४)** मालमत्तेचा हक्क

स्पष्टीकरण: मालमत्तेचा हक्क हा मूळ संविधानात मूलभूत हक्क म्हणून समाविष्ट होता, परंतु ४४ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७८) तो मूलभूत हक्कांमधून वगळून कायदेशीर हक्क म्हणून अनुच्छेद ३००-अ अंतर्गत समाविष्ट करण्यात आला.

प्र. 39.

कोणत्या कायद्याने अस्पृश्यता समाप्त करण्यात आली

(१) 919 **(२)** 935 **(३)** 955 **(४)** 856

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधानातील कलम १७ नुसार अस्पृश्यता पाळणे हा कायद्याने गुन्हा ठरवला आहे. या संदर्भात अस्पृश्यता (गुन्हेगारी निवारण) अधिनियम, १९५५ लागू करण्यात आला.

प्र. 40.

राज्यघटनेतील कोणते कलम अस्पृश्य निवारणाशी संबंधित आहे.

(१) 6 **(२)** 5 **(३)** 51 **(४)** 7

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम १७ हे अस्पृश्यता नष्ट करते आणि कोणत्याही स्वरूपात अस्पृश्यतेचे आचरण करण्यास मनाई करते.

प्र. 41.

मूलभूत हक्कांवर गदा आल्यास कोठे दाद मागता येते ?

(१) दिवाणी न्यायालय **(२)** सर्वोच्च किंवा उच्च न्यायालयात

(३) फक्त उच्च न्यायालयात **(४)** फौजदारी न्यायालयात

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, जर नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांचे उल्लंघन झाले, तर ते थेट सर्वोच्च न्यायालय (कलम ३२) किंवा उच्च न्यायालयात (कलम २२६) दाद मागू शकतात.

MPSCTODAY.COM DIGITAL

अभिनंदन! आपण नमुना प्रत (Sample Copy) पूर्ण पाहिली आहे.

प्रस्तुत पुस्तकात आयोगाच्या सर्व घटकांनुसार वर्गीकृत हजारो अद्ययावत प्रश्न, कालक्रमानुसार मांडणी, आणि अचूक उत्तरतालिका समाविष्ट आहेत.

संपूर्ण पुस्तक (Full Edition) मिळवण्यासाठी:

१. संकेतस्थळाला भेट द्या : **mpsctoday.com**
२. किंवा टेलिग्राम बॉटवर त्वरित सराव सुरू करा : **@mpsctoday_quiz_bot**
३. नियमित अपडेट्स व मोफत टेस्ट सिरीजसाठी आमच्या व्हॉट्सॲप चॅनेलशी जोडा.

भेट द्या: https://mpsctoday.com

© 2026 MPSC Today • All rights reserved • महाराष्ट्र स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शक